Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.
Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія**: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.
Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 19 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського…….3

Зустріч Президента України В. Зеленського з Прем'єр-міністром Молдови В. Тофаном…….4

Розмова Президента України В. Зеленського з новою Президенткою Естонії Ю. Мадісе……..5

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.
Переговори в Осло та Санкт-Петербурзі: перспективи й ризики мирного врегулювання в оцінках експертів…….5

Потіха А.
Україна на шляху до ЄС: перспектива відкриття необхідних кластерів……..20

Аулін О.
Нові геополітичні шахи: Україна між E4 та R4…….....27

<u>Наука – суспільству</u>

Основні напрями діяльності НАН України……34
Сучасні дослідження та розробки академічної науки……...38
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки……47

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Відновили роботу Старлінку, Старшилду на швидкості, яка була до всіх цих обмежень», – зазначив Президент України.

«Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!

Найголовніше за сьогодні: відновили роботу Старлінку, Старшилду на швидкості, яка була до всіх цих обмежень. Зараз швидкість – як потрібно нам. Вночі сьогодні почалось відновлення, і зранку вже були швидкості, достатні для використання цього зв'язку. Я хочу подякувати всім, хто допомагав нам з відновленням роботи Старлінку, Старшилду, хто підтримував нашу українську комунікацію про цю проблему і зробив можливим повернення нормальних умов. Це дуже важливо, це вагомо для нашої фронтової логістики, для захисту України від реактивних "шахедів".

Вранці була доповідь міністра оборони України Є. мари. Перевірки ми провели: Старлінк, Старшилд працюють. Я дякую всім американцям, усім нашим партнерам, хто сприйняв усе це серйозно, дуже серйозно і дійсно допомагає нам. Дякую конгресменам, сенаторам, усім медіа, Держдепу і Президенту. Захист життів має значення.

Ми продовжуємо комунікацію з партнерами щоб відновились інші рівні нашої співпраці з Америкою. Дуже важливо, щоб було поновлене постачання перехоплювачів для ППО – перехоплювачів проти російської балістики. Є пакети, на які ми досі очікуємо. І це пакети і американські, і від європейських партнерів. Пакети, щодо яких є політичні рішення.

Третій аспект: ми готуємо зустрічі в Європі з представниками Президента Америки, і також з нашими європейськими партнерами – Європа має бути в дипломатії. Україна завжди залучає Європу, і на наступному тижні ми розраховуємо, що дипломатія продовжиться.

Є також домовленість щодо Олешок. Скоро повинна бути реалізація, щоб був розблокований доступ в Олешки. На окупованій частині, тимчасово окупованій частині нашої Херсонщини росіяни замінували дороги, і через це ситуація важка, вкрай важка. Ми сподіваємось, що вдасться провести цю гуманітарну операцію – розблокувати Олешки, дати доступ, щоб завезти їжу, завезти медикаменти і щоб люди могли вийти із цієї зони бойових дій. Ми домовлялись про це певний час і на різних рівнях. Україна свою частину виконає. Розраховуємо, що американське посередництво спрацює.

І ще кілька речей. Були ще зустрічі по ситуації в наших областях та в столиці. Управлінські питання тут, в столиці нашій, і щодо плану стійкості, і щодо підготовки до зими, захисту людей, захисту інфраструктури. Будуть зміни також і в деяких регіонах.

І звісно, я хочу подякувати нашим воїнам за влучність. Знов спрацювала наша українська далекобійність: санкції ми застосували проти російських

виробництв, які працюють на війну, це цілком справедлива наша відповідь на те, що Росія робить проти України. Цю свою війну Росія повинна завершити, і альтернатив миру не повинно бути. Я дякую всім, хто з нами, хто з Україною, хто з нашим народом!

Слава Україні!» ***(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2026. – 24.10).***

Зустріч Президента України В. Зеленського
з Прем'єр-міністром Молдови В. Тофаном

Спільні інфраструктурні проєкти та європейська інтеграція: Президент України зустрівся з Прем'єр-міністром Молдови.

«Ми підтримуємо Молдову, ваш суверенітет, територіальну цілісність. Ми завжди раді допомогти й надати підтримку. У нас дуже хороші відносини та комунікація на рівні президентів», – наголосив глава держави.

В. Тофан запевнив, що Молдова продовжує підтримувати Україну. «Дякую вам за вашу стійкість і мужність. Ми дуже це цінуємо. Хочу, щоб ви знали: переважна більшість людей Молдови безмежно вдячна Україні та її воїнам за їхню відвагу», – зазначив Прем'єр-міністр.

Під час зустрічі обговорили євроінтеграцію, зокрема те, що Україна та Молдова мають продовжувати спільний рух до членства у Європейському Союзі. Будь-які спроби розділити процес євроінтеграції України та Молдови неприпустимі. «Молдова та Україна точно сильніші, коли ми рухаємося разом у цьому напрямі. Важливо, щоб разом ми були й надалі, бо це справедливо», – зазначив В. Зеленський.

Говорили також про ситуацію в Придністров'ї та відповідні безпекові виклики в регіоні, про військову співпрацю. Прем'єр-міністри України та Молдови підписали угоду про військово-технічне співробітництво.

Окремий фокус – спільні інфраструктурні проєкти та інші домовленості. Президент наголосив, що Україна пропонує відновити «Шляхи солідарності», які дадуть змогу прискорити експорт наших товарів до інших країн Європи. Глава держави також подякував Молдові за підтримку «Вертикального газового коридору», зокрема за рішення надати знижку на транзит газу через Трансбалканський маршрут.

Крім того, ішлося про знижки на перевезення українських вантажів і підтримку водопостачання Молдови ***(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2026. – 26.10).***

Розмова Президента України В. Зеленського з новою Президенткою Естонії Ю. Мадісе

Президент України В. Зеленський провів першу телефонну розмову з новою Президенткою Естонії Ю. Мадісе.

Глава держави привітав Ю. Мадісе зі вступом на посаду. В. Зеленський наголосив, що Україна завжди бажає народу Естонії успіхів і досягнення всіх визначених цілей.

Президент подякував за дуже потрібні й правильні сигнали: підтримка з боку Естонії в усіх вимірах триватиме.

Глава держави поінформував про деталі перемовин в Осло та комунікації з американською стороною за результатами їхньої зустрічі в Росії. Є домовленість провести на рівні команд тристоронню зустріч уже в листопаді, і важливо, щоб зустріч не відкладалася. «Україна готова до перемовин у будь-який час, і наша позиція: чим швидше розпочнеться розмова, тим краще. Звичайно, як і Естонія та інші партнери, ми завжди виступаємо за присутність Європи в перемовинах. В усіх форматах, які можуть дати реальні рішення, має бути слово Європи», – наголосив Президент.

Лідери також обговорили наслідки російських ударів, зокрема по українській енергетиці та залізниці. За словами глави держави, Росія цілеспрямовано намагається знищувати українські локомотиви, і тому будь-яка підтримка зі збільшенням відповідного рухомого складу буде дуже корисна ***(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2026. – 26.10).***

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Переговори в Осло та Санкт-Петербурзі: перспективи й ризики мирного врегулювання в оцінках експертів

Дипломатичний процес щодо завершення російсько-української війни, попередній раунд якого фактично безрезультатно завершився в Маямі 9–10 жовтня, схоже, отримав новий імпульс. Американський спецпосланець С. Віткофф після переговорів в Осло за участі Президента України В. Зеленського, представників США та європейських партнерів вирушив до Санкт-Петербурга на зустріч з Путіним і передав російській стороні документи з можливими підходами до мирного врегулювання. Причини

активізації переговорного треку, зміст домовленостей і перспективи їх досягнення стали предметом активного обговорення в медійному та експертному середовищі, де чергові переговори розцінили як важливий дипломатичний сигнал. Проте це ще не доказ, що Кремль погодився на справедливий мир.

Президент України В. Зеленський 20 жовтня прибув до Осло для переговорів з американською делегацією на чолі зі спеціальним представником Президента США С. Віткоффом. Разом з В. Зеленським до Норвегії полетіли очільник Офісу Президента України К. Буданов та його заступник С. Кислиця, глава Служби зовнішньої розвідки Р. Умєров і лідер фракції «Слуга народу» Д. Арахамія. У переговорах також брали участь заступники керівника ОП П. Паліса та І. Жовква.

У Норвегії Президент України провів ряд зустрічей з міжнародними партнерами: тристоронню – з Прем'єр-міністром Норвегії Й. Г. Стьоре та Президентом Фінляндії А. Стуббом; двосторонню – зі С. Віткоффом; чотиристоронню – з ними усіма. В. Зеленський мав також аудієнцію в Короля Норвегії Гокона VIII, під час якої подякував Його Величності, уряду і всьому норвезькому народу за підтримку України. Говорили про повернення українських дітей, яких викрала Росія, і гуманітарну катастрофу в Олешках.

Ключовою в норвезьких переговорах стала зустріч В. Зеленського зі спецпредставниками Д. Трампа С. Віткоффом і Д. Кушнером, який долучився до спілкування дистанційно, за участі Прем'єр-міністра Норвегії Й. Г. Стьоре, Президента Фінляндії А. Стубба, керівника кабінету президентки Єврокомісії Б. Зайберта, який представляв ЄС, заступника керівника апарату Генсека НАТО Л. Маєр-Міннеманна та радників з нацбезпеки з Великої Британії, Італії, Німеччини. Завдання, яке стояло перед учасниками зустрічі в Норвегії – узгодити загальний підхід до мирного врегулювання – виглядало вкрай непростим, враховуючи, що до останнього часу їхні позиції не тільки не зближалися, а, навпаки, розходилися. Зокрема, скандальна домовленість Д. Трампа і В. Путіна про відновлення постачання російського дизеля на світовий та американський ринок викликала шок у Києві й була сприйнята європейськими союзниками України як «зрада» з боку офіційного Вашингтона.

Ситуацію ще більше ускладнив вкрай гострий конфлікт Банкової та Білого дому, у результаті якого буквально напередодні зустрічі в Осло з подачі The Washington Post (WSP) стало відомо, що адміністрація США блокує передачу Києву великої партії ракет-перехоплювачів для комплексів ППО "Patriot", яка вже оплачена європейськими союзниками за програмою "PURL". Переговори В. Зеленського та С. Віткоффа в Осло також навряд чи могли б бути дружніми ще й тому, що, обвинувативши Д. Трампа в тому, що той «перебуває на неправильному боці історії», у нещодавньому інтерв'ю британському телеведучому П. Моргану, В. Зеленський також фактично звинуватив радників Президента США в некомпетентності та політичній

ангажованості. Якщо вірити близькому до Білого дому порталу “Axios”, ця цілком справедлива репліка Президента України вкрай розлютила і Д. Трампа, і перемовний тандем С. Віткоффа та Д. Кушнера (URL: https://for-ua.com/article/1262541).

Не менш складно адміністрації Д. Трампа було домовлятися і зі своїми європейськими союзниками. Як заявила 19 жовтня на брифінгу в Брюсселі представниця Єврокомісії П. Піньо, ЄС відмовився від пропозиції США відновити закупівлю газу з Росії в рамках обговорення мирного врегулювання та підтвердив свій намір не скасовувати в подальшому санкції проти путінської Росії. «Наша позиція залишається незмінною. Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн твердо заявила, що не скасує жодної рестрикції проти Росії до повного припинення війни», – попередила П. Піньо.

Офіційне роз’яснення Брюсселя відбулося після того, як днями газета “The New York Times” із посиланням на джерела у Вашингтоні повідомила, мовляв, Білий дім розглядає можливість відновлення закупівель російського газу європейськими країнами як один з елементів майбутнього плану мирного врегулювання по Україні. За даними газети, С. Віткофф і Д. Кушнер уперше оголосили цю «геніальну» ідею в Києві у вересні, під час переговорів з українськими та європейськими офіційними особами. Як повідомила NYT, сенс американської ініціативи полягає ще і в тому, щоб розглянути можливість відновлення роботи трубопроводів, що йдуть через Україну, якими раніше газ країни-агресорки надходив до Європи. Із цими пропозиціями в тому числі С. Віткофф і поїхав до Осло, намагаючись фактично продати «мертву корову».

Перемовини в Осло стали продовженням зустрічі, яка відбулася двома тижнями раніше в Маямі (США). Цього разу, як повідомляли ЗМІ, очікувалося, що під час зустрічі спецпредставник США С. Віткофф прагнутиме «прокласти шлях до прямих тристоронніх і ширших переговорів». Як зазначала газета “The New York Times”, Д. Трамп почав рішучіше наполягати на тому, щоб Президент України В. Зеленський погодився на мирну угоду. Зокрема, глава Білого дому намагається переконати українського лідера, що спроби втримати Донбас «не варті зусиль». Президент США також стверджує, що Україна може отримати «фінансову вигоду», якщо відмовиться від заперечень проти угоди – навіть такої, що значною мірою складена на умовах Росії, писало видання. За словами джерел, саме таке «послання» С. Віткофф і Д. Кушнер мали передати В. Зеленському під час зустрічі в Осло, а вже наступного дня вирушити до Санкт-Петербурга, щоб зустрітися з російським диктатором Путіним і передати йому напрацьований переговірниками документ щодо нових пропозицій до умов завершення війни, повідомляла NYT (URL: https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/operaciya-vivaldi-rosiyski-viyska-vtratili-122-kvadratnih-km-teritoriji-za-pivtora-misyacya-50651899.html).

Зустріч в Осло тривала понад дві години. Після завершення до преси вийшли Президент України В. Зеленський, Президент Фінляндії А. Стубб та

Прем’єр-міністр Норвегії Й. Г. Стьоре. Прем’єр-міністр Норвегії заявив, що переговори відбулися успішно, і поінформував, що під час зустрічі з українською делегацією та спецпредставниками США обговорили безпеку й план повоєнного відновлення України, території та санкції. Він також додав, що Європа має брати участь у переговорах, адже війна триває на її континенті. Прем’єр-міністр Норвегії повідомив, що 21 жовтня американський посланник полетить до Санкт-Петербурга. Там він передасть напрацьовані пропозиції президенту РФ Путіну. «Ми повинні чітко висловитися: нічого про Україну без України. (...) Ми віримо, що мир можливий та необхідний Україні, Європі та усьому світу. Ми провели сьогодні конструктивні та необхідні переговори після подій минулого тижня», – зазначив Й. Г. Стьоре та додав, що правильним є рух до дипломатичного процесу (URL: https://tsn.ua/politika/u-norvehiyi-startuvaly-perehovory-zelenskoho-z-delehatsiyeiu-ssha-pershi-podrobytsi-3195059.html).

Президент Фінляндії А. Стубб назвав переговори в Осло успішними та заявив про прогрес на двох рівнях – у розробці загальної концепції мирного врегулювання й опрацюванні невідкладних питань. За його словами, сторони узгодили ключові аспекти безпеки та економіки, які мають бути представлені російській стороні. Також обговорювали протиповітряну оборону, захист енергетичних об’єктів і можливе часткове припинення вогню. А. Стубб зазначив, що протягом останнього тижня на змістовному й технічному рівнях вдалося досягти значного прогресу, а переговорний процес знову повернувся в потрібне русло. Водночас Президент Фінляндії наголосив, що важливими будуть сигнали, які С. Віткофф отримає під час зустрічей у Санкт-Петербурзі. «З мого досвіду, мир потребує терпіння, але, на жаль, війна не чекає. Люди вмирають щодня. Наше завдання – робити все можливе, щоб покласти цьому кінець. І я думаю, що сьогоднішній день став кроком у правильному напрямі», – зазначив він (URL: https://kyiv24.news/news/pobachymo-shho-skazhe-putin-zelenskyj-pro-vizyt-vitkoffa-do-rf-pislya-peregovoriv-v-oslo).

В. Зеленський під час пресконференції не оголосив деталей переговорів, лише зазначив, що говорили конкретно, напрацювали певні ідеї, тепер потрібно чекати реакції на них В. Путіна. Також В. Зеленський поінформував про свою телефонну розмову з Держсекретарем США М. Рубіо, під час якої йшлося про конкретні важливі питання щодо розвідданих, Starlink/Starshield. Також український лідер заявив, що передача розвідувальних даних відновлена, а найближчим часом має налагодитися й супутниковий зв’язок.

Президент України в Норвегії також заявив, що США готові надати Україні гарантії безпеки, які будуть порівняні зі ст. 5 НАТО. «У нас є чітке бачення того, як досягти миру. У цьому прагненні ми діємо спільно з нашими європейськими партнерами і ми хочемо, щоб американська сторона донесла ці ідеї до Росії. Одна з важливих ідей полягає в організації потенційної тристоронньої зустрічі лідерів для розв’язання питань, які можуть бути врегульовані лише на найвищому рівні», – заявив В. Зеленський. Він укотре

повторив, що Україна готова припинити удари по важливих об'єктах російського енергетичного сектору, якщо РФ зробить те саме і не знищуватиме українську інфраструктуру (URL: https://www.rfi.fr/uk/європа/20261020-зеленський-та-віткофф-в-осло-після-аудієнції-у-короля-—-переговори-з-американцем).

В. Зеленський наголосив, що будь-які переговори щодо майбутнього України мають відбуватися за участі української сторони. «Якщо йдеться про Україну та наше майбутнє, це прийнятно лише тоді, коли ми сидимо за столом переговорів. Це абсолютно зрозуміло», – наголосив він. Президент уточнив, що говорив про тристоронню зустріч на рівні лідерів України, США та Росії, а не про переговори з участю Д. Трампа, Путіна і Сі Цзіньпіна. «Я не знаю, що вони планують обговорювати на тристоронній зустрічі між Америкою, Китаєм і Росією. Це вже їхня справа», – зазначив він (URL: https://tsn.ua/politika/u-norvehiyi-startuvaly-perehovory-zelenskoho-z-delehatsiyeiu-ssha-pershi-podrobytsi-3195059.html).

Наступного дня С. Віткофф передав напрацювання переговорів у Норвегії Путіну під час тригодинної зустрічі в Санкт-Петербурзі. Після цього помічник російського президента Ю. Ушаков заявив, що Москва готова відновити тристоронні переговори з Україною й США в середині листопада. Водночас європейські та українські підходи, які представив С. Віткофф, він назвав такими, що містять «не так вже й багато корисного».

В. Зеленський у коментарі журналістам із цього приводу зазначив, що Київ підтримує тристоронню зустріч команд якомога швидше, але й застеріг, що «Росія вже багато разів говорила, що вона готова до зустрічі в тому чи іншому форматі. Потім щось змінялося, відмінялося. Подивимося, як буде цього разу» (URL: https://www.dw.com/uk/peregovori-v-oslo-i-peterburzi-sans-na-mir-ci-imitacia/a-79733796).

Чому ж Росія, яка раніше відкидала запропонований Києвом формат зустрічі лідерів, тепер погоджується на тристоронні контакти? На думку оглядачів, причин може бути декілька. По-перше, Москва отримує можливість безпосередньо впливати на зміст майбутньої угоди та обговорювати власне бачення післявоєнної архітектури безпеки. По-друге, переговорний процес відкриває перспективу відновлення економічних контактів зі США та послаблення міжнародної ізоляції. По-третє, безпосередньо факт переговорів дає можливість Кремлю демонструвати готовність до дипломатії, не відмовляючись від своїх попередніх вимог. Однак не виключений і «пожежний» для Росії контекст. За словами політичного оглядача В. Портникова, Путін розуміє, що «такого подарунку долі у вигляді Трампа за наступного президента вочевидь не буде». Крім того, він наголошує, що ніхто насправді не знає нинішнього стану економіки РФ, який вже може бути на межі. Тож Росія може погодитися на переговори не тому, що змінила стратегічні цілі, а тому, що вважає дипломатичний формат вигідним для себе. Це не виключає реального прогресу, але потребує від Києва величезної

обережності (URL: https://ua.korrespondent.net/articles/4922504-moskva-pohodylasia-na-perehovory-yaki-dedlainy-u-putina-i-trampa).

С. Віткофф охарактеризував переговори, які відбулися в Осло та Санкт-Петербурзі, як конструктивні, підкресливши, що попереду ще багато важливої роботи. Про це він заявив у соціальній мережі "X". За словами спецпредставника Президента Америки, дискусії між представниками США, Росії та України продовжаться у форматі тристоронніх переговорів на технічному рівні. Він зазначив, що Президент США Д. Трамп залишається відданим меті завершити війну та досягти всеосяжного й довготривалого миру, який забезпечить «безпеку та процвітання для майбутніх поколінь» (URL: https://kyiv24.com/stiv-vitkoff-nazvav-peremovyny-oslo).

Тим часом Д. Трамп продовжив тиснути на Україну, наголошуючи, що Київ має бути готовим домовитися з Росією про припинення війни, оскільки Росія нібито має значні переваги. «Україна має хотіти завершити цю війну шляхом укладення угоди. Зеленський має хотіти завершити цю війну. І якщо він цього не хоче, то, на мою думку, усе закінчиться дуже погано. Подивіться, ми надали Україні величезну допомогу. Натомість ми не отримали нічого, крім високих цін на дизельне пальне. Ми виділили Україні, мабуть, більше грошей, ніж майже будь-хто інший. За ці роки йдеться про сотні мільярдів доларів. Ми нічого не отримали натомість. І американським платникам податків це вже набридло» (URL: https://ukr.lsm.lv/stattja/novini/svt/21.10.2026-v-oslo-zaversilisya-peregovori-shhodo-miru-v-ukrayini-specposlanec-prezidenta-ssa-vitkoff-virusiv-do-sankt-peterburga.a668448).

Після переговорів спецпредставника Президента США С. Віткоффа з Путіним у Санкт-Петербурзі 21 жовтня в ЗМІ з'явилися повідомлення про нові пропозиції щодо завершення російсько-української війни, розроблені американцями. За версією The Economist, вони передбачають відмову України від вступу до НАТО, створення демілітаризованої зони на Донбасі та можливе пом'якшення санкцій проти Росії. Натомість Києву можуть запропонувати інвестиційний пакет і перспективу членства у Європейському Союзі. Для Москви серед можливих умов називають відновлення економічних відносин зі США, повернення російського газу на європейський ринок та перезапуск газопроводу «Північний потік» (URL: https://focus.ua/uk/eksklyuzivy/772255-noviy-mirniy-plan-ssha-shcho-tramp-proponuye-putinu-ta-ukrajini).

Чи існує новий мирний план, насправді достеменно не відомо, адже жодних даних про те, що існує якийсь загальний узгоджений документ, переданий С. Віткоффом Путіну в Санкт-Петербурзі, немає. Із чим він поїхав, незрозуміло. Політолог В. Фесенко застерігає від передчасних висновків. За його словами, наразі можна говорити лише про відновлення переговорного процесу в тристоронньому форматі. Усе інше – ідеї та пропозиції, які ще не обов'язково стали предметом безпосередніх переговорів. «Я б назвав ситуацію, яка складається сьогодні, туманом переговорів. Ми нічого не знаємо напевно», – зазначає В. Фесенко. На думку політолога, якщо зіставити різні

повідомлення західних видань і дипломатичні витоки, можна припустити, що основою нинішніх обговорень є оновлений американський план, який він пов'язує зі С. Віткоффом. Проте навіть у разі існування такого документа немає підстав стверджувати, що його основні положення прийняті всіма сторонами. Ба більше, частину пропозицій, які обговорювалися в Осло, Москва, схоже, не підтримує.

Політолог О. Постернак також закликає обережно ставитися до чергових повідомлень про мирні ініціативи. Він нагадує, що протягом останніх років у західних медіа неодноразово з'являлися різноманітні сценарії завершення війни, які згодом не знаходили підтвердження або не відповідали реальному стану переговорів. На його переконання, публікація окремих положень ще не означає, що ці ідеї справді погоджуються на офіційному рівні.

Найбільше запитань в експертів викликає обіцянка європейської інтеграції України в обмін на відмову від НАТО. Виконавчий директор Інституту світової політики Є. Магда називає цю ідею «агресивною маячнею», адже Сполучені Штати Америки не можуть обіцяти Україні членство у ЄС, оскільки не мають повноважень ухвалювати такі рішення. Вступ до Євросоюзу залежить насамперед від позиції його держав-членів і виконання Україною необхідних умов.

О. Постернак також нагадує, що вступ України до ЄС залежить від рішення всіх 27 держав-членів. І навіть якщо Вашингтон пообіцяє Києву європейське майбутнє в обмін на відмову від НАТО, це не змусить, наприклад, Угорщину підтримати українське членство. Тож, на переконання політолога, включати таку умову до мирного плану просто немає сенсу.

Утім, за розмовами про території, НАТО та гарантії безпеки може стояти ще один інтерес – великі гроші. В. Фесенко звертає увагу на економічну частину американських пропозицій. Росії пропонують повернення на європейський енергетичний ринок і поступове зняття санкцій, Україні – інвестиції у відбудову. Але, за словами політолога, США можуть заробити і на першому, і на другому. «Це бізнес. І я вважаю, що це дуже важлива інформація, тому що очевидно, що це американський інтерес. Вони хочуть заробляти», – пояснює В. Фесенко.

За його припущенням, американські компанії можуть стати операторами або посередниками під час відновлення постачання російського газу до Європи й отримувати від цього прибутки. Другий напрям – інвестиції в українську економіку. В. Фесенко припускає, що до таких проєктів можуть залучити великі американські інвестиційні компанії, зокрема BlackRock. Однак він наголошує на принциповій різниці між допомогою на відбудову та інвестиціями. В останньому випадку американський бізнес розраховуватиме не лише на прибуток, а й на отримання доступу до українських активів. Тобто йдеться не лише про те, хто фінансуватиме відбудову України, а й про те, хто зароблятиме на ній після війни. За такого сценарію американські компанії

потенційно зможуть отримувати прибутки і від повернення російського газу до Європи, і від інвестицій в Україну.

Водночас політолог О. Постернак звертає увагу на іншу проблему: деякі економічні домовленості, вигідні Москві, можуть реалізовуватися навіть без завершення війни. Серед прикладів він називає дизельну угоду між США та Росією, небажання Вашингтона просувати жорсткі санкційні ініціативи, зокрема законопроєкт сенатора Л. Грема, а також дискусії щодо використання заморожених російських активів. На думку О. Постернака, це свідчить про те, що економічне зближення Вашингтона й Москви може відбуватися окремо від переговорів про припинення бойових дій. Інакше кажучи, Росія потенційно може отримувати певні економічні вигоди, навіть не погоджуючись на мир. Проте європейський напрямок таких домовленостей залишається під питанням. Адже ні повернення російського газу на ринок ЄС, ні перезапуск «Північного потоку» не залежать виключно від бажання Д. Трампа та Путіна. Європейські країни мають власне законодавство, санкційну політику та енергетичні інтереси, які Вашингтон не може змінити одноосібно.

Не менш суперечливою виглядає пропозиція створити демілітаризовану зону на Донбасі. О. Постернак сумнівається, що Росія добровільно погодиться на такий варіант. На його думку, встановлення контролю над усім Донбасом залишається однією з мінімальних цілей Кремля, якими Путін намагатиметься виправдати величезні втрати російської армії. «Відмова від цієї вимоги означала б для російського керівництва необхідність пояснювати власному суспільству, заради чого тривала війна та чому Москва так і не досягла проголошених результатів. Крім того, територіальне питання не вичерпує російських вимог. Кремль також наполягає на політичних та ідеологічних умовах, зокрема пов’язаних з мовною та релігійною політикою України. Ці питання Москва може спробувати використати як ще одне підтвердження нібито досягнення цілей війни», – вважає експерт.

В. Фесенко звертає увагу на інший аспект: саме поняття демілітаризованої зони нічого не пояснює без конкретних механізмів її створення. «Наприклад, чи йдеться про відведення лише українських військ із підконтрольної Києву частини Донеччини, включно зі Слов’янськом і Краматорськом? Чи російська армія також повинна відійти на певну відстань? Хто контролюватиме територію після відведення військ і гарантуватиме, що вона не стане плацдармом для нового наступу? Ці питання можуть виявитися значно важливішими за загальні дипломатичні формулювання», – наголошує політолог.

Він також припускає, що під час переговорів Росія знову порушуватиме питання нейтрального статусу України та майбутньої архітектури безпеки після завершення війни. Тому навіть якщо тристоронні консультації поновляться, це ще не означатиме, що сторони безпосередньо домовлятимуться про припинення вогню.

Попри сумнівність окремих положень нового мирного плану, експерти не виключають відновлення тристоронніх переговорів між Україною, США та Росією. Водночас це ще не означає, що сторони наблизилися до завершення війни. Є. Магда вважає, що тристороння зустріч, найімовірніше, відбудеться. Однак, за його словами, ітиметься про переговори делегацій, а не президентів Д. Трампа, В. Зеленського та Путіна.

В. Фесенко також не бачить наразі ознак того, що Кремль готовий до реальних кроків задля припинення бойових дій. На його думку, згода Москви повернутися до переговорів може бути лише політичним жестом Путіна на адресу Д. Трампа. Таким чином російський президент демонструє готовність до діалогу, але водночас не відмовляється від своїх вимог і не бере на себе конкретних зобов'язань щодо завершення війни. Саме тому, наголошує політолог, відновлення переговорів не варто ототожнювати з наближенням миру. «Якийсь промінь світла десь там дуже далеко з'являється. Але він як з'явився, так і може зникнути», – зауважує В. Фесенко.

Активне обговорення серед експертів викликали також сам факт і форма проведення переговорів В. Зеленського в Осло зі С. Віткоффом 20 жовтня 2026 р. та подальший візит спецпосланця Президента США до Путіна в Санкт-Петербург. На думку експертів, зустріч у Норвегії була спробою європейських лідерів й України зафіксувати «червоні лінії» та повернути мирні ініціативи Д. Трампа в конструктивне русло, тоді як Кремль намагається використати цей діалог для ширшого торгу зі США.

Український дипломат і політик Р. Безсмертний висловив значний скепсис, назвавши процес «човникових переговорів» С. Віткоффа з українською та російською стороною «виставою». На його думку, Путін сприймає С. Віткоффа не як посередника для завершення війни в Україні, а як місток для прямого діалогу з Вашингтоном щодо своїх питань, особливо економічного блоку. Експерт звертає увагу на те, що на порядку денному цієї зустрічі поруч з питаннями припинення вогню та гуманітарними питаннями говорили про дизельне пальне, добрива, економічну співпрацю, Іран, можливу зустріч Д. Трампа з Путіним у Китаї. Тобто Кремль намагається розширити переговори настільки, щоб українське питання стало лише одним із багатьох елементів торгу зі Сполученими Штатами Америки. Р. Безсмертний у цьому зв'язку наголошує на словах Пєскова про те, що всі пропозиції, які привіз С. Віткофф, Путін вивчить та оцінить. Водночас очільник МЗС Лавров заявив, що пропозиції вислухають, але політичних поступок не буде. Це не означає, що Москва погодилася на припинення вогню, зазначає експерт. Це означає, що Кремль залишає за собою право визначати, які пропозиції прийнятні, а які ні, але Путін не поспішає давати відповідь, тому що час для нього також є інструментом політики.

Водночас Р. Безсмертний підкреслив, що зустріч в Осло була потрібною насамперед Д. Трампу. Уже очевидно, що демократи мають шанси отримати контроль над палатою представників і, цілком імовірно, здобути більшість у

Сенаті. Якщо це станеться, вони фактично зв'яжуть Д. Трампу руки, прогнозує експерт. Він може провести решту своєї каденції в ролі так званої кульгавої качки, причому з дуже обмеженими повноваженнями. Тому хоч якийсь прогрес у пошуку шляхів завершення російсько-української війни передусім потрібен Д. Трампу перед виборами.

Те, що відбулося, Р. Безсмертний не оцінює ані як регрес, ані як прогрес. На його погляд, це звичайні політичні маневри, суть яких полягає в тому, що Д. Трамп намагається врятувати себе, оскільки розуміє, що на нього чекають серйозні політичні наслідки. Політолог також переконаний, що із цієї поїздки Україна не отримає абсолютно нічого. «Спектакль, який ми бачили, триватиме. Путін ніколи не сприймає такі зустрічі винятково як переговори про завершення війни» (URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/section-politics-news/news-myrnyy-plan-dlya-putina-shcho-uzhodyly-ukrayina-yevropa-ta-ssha-v-oslo-i-choho-teper-chekaty-vid-moskvy-intervyu-z-bezsmertnym-24-10-2026.html).

Експерт Національного інституту стратегічних досліджень О. Їжак натомість не вважає нинішні зустрічі імітацією, адже ставки високі для всіх сторін. Адміністрації Д. Трампа, на його думку, перед виборами потрібен реальний прогрес, а Росія шукає прийнятного для себе виходу з війни. «Очевидно, що вони не можуть так далі продовжувати війну, бо грошей у них на це не вистачає», – пояснює експерт. Показовим він вважає і те, що Путін спеціально приїхав до Санкт-Петербурга на зустріч зі С. Віткоффом (URL: https://www.dw.com/uk/peregovori-v-oslo-i-peterburzi-sans-na-mir-ci-imitacia/a-79733796).

Президент Міжнародного інституту безпекових досліджень О. Буряченко теж не називає ці контакти «черговим ніщо». «Наявність діалогу краще, ніж його відсутність у будь-якому випадку», – констатує експерт. Утім, прориву він не очікує. За його словами, Москва, як і раніше, відкидає поетапний підхід Д. Трампа – від перемир'я через гарантії безпеки до мирного договору. «Росія, як і раніше, каже: "Та ні, ми хочемо одразу капітуляцію України"», – наголошує О. Буряченко. Те, що Кремль погоджується відновити переговори лише в середині листопада, тобто вже після проміжних виборів у США, експерт пояснює розрахунком Москви на ще поступливішу позицію Вашингтона.

При цьому сам формат Осло є правильним, вважає експерт аналітичного центру «Українська призма» О. Краєв. «Україна разом з європейськими партнерами формує якусь переговорну рамку. Ми формуємо наш пакет вимог, той пакет компромісів, на які ми готові. Це все узгоджується з американцями й далі передається через них росіянам. Це нормально функціонуюча система човникової дипломатії», – пояснює він. Але проблема, за словами О. Краєва, у самому «човнику». «Ми не можемо точно підтвердити, що саме Віткофф передає росіянам. Ми не можемо підтвердити, що вони чують те саме, що ми обговорили», – зазначає експерт. Довіри до С. Віткоффа, на його думку, немає

ні в Києві, ні у Європі, тож його слід замінити. Ідеальною кандидатурою О. Краєв вважає директора ЦРУ Д. Ретклiффа.

Водночас О. Буряченко сумнівається, що Д. Трамп на це піде, адже позиція С. Віткоффа та Д. Кушнера, на його думку, з великою ймовірністю і є позицією самого Президента США. «Мені видається, що Трамп велику ставку робить на Росію, на зменшення її санкційного тиску, на її ресурсну базу», – зазначає експерт. Ідеться, за його словами, про добрива, рідкісноземельні метали, Арктику та можливість постачати російські ресурси на європейські ринки.

Схожу схему бачить і О. Їжак. Він не виключає, що Росії можуть запропонувати повернення на європейський енергетичний ринок і доступ до фінансів, але вже за американського посередництва. «Питання в тому, чи готова Росія йти на такі умови, коли вона отримає те, що вона вже мала і втратила через війну, і мати в меншому обсязі», – зауважує він.

Ще одне ключове питання переговорів в Осло – гарантії безпеки, які В. Зеленський описує як «полегшену версію» ст. 5 Північноатлантичного договору. На думку О. Краєва, жоден з варіантів, які пропонували американці, Україні не підходить. Відмовитися від курсу в НАТО Київ не може, бо його закріплено в Конституції, а обміняти членство на території означає ризикувати тим, що вступ однаково заблокує хтось із членів Альянсу. «Це буде черговий Будапештський меморандум», – застерігає експерт. Вихід він бачить у компромісі, коли питання НАТО відкладається, а Україна отримує гарантії, подібні до тих, які отримали Фінляндія і Швеція на шляху до Альянсу.

О. Буряченко наголошує, що важить не назва, а зміст. «Назвати можна як завгодно. Нам приємно воно звучить – гарантія безпеки. Але чи буде воно справді для нас забезпечувати ненапад Російської Федерації наступного разу? Це ж ключова історія», – каже експерт. Відмова від курсу в НАТО, на його думку, могла б стати предметом переговорів, але вирішувати це мають безпосередньо українці, імовірно, на референдумі. Утім, змінювати Конституцію під час воєнного стану не можна.

Найбільший ризик О. Буряченко бачить у спробі Росії винести українське питання на рівень лідерів без України. За його словами, Москва розраховує обговорити завершення війни втрьох із США та Китаєм на полях саміту Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) у Китаї наприкінці листопада. Кремль справді підтвердив, що тема можливої зустрічі Д. Трампа, Путіна і Сі Цзіньпіна порушувалася. «Росія намагається обміняти реанімацію перемовного процесу на рівні груп з подальшою імітацією на абсолютно конкретне бажання створити черговий пропагандистський фейк, типу умовної ”Ялти-2”», – вважає експерт. Тож реальних перспектив припинення вогню в межах нинішнього переговорного треку він не бачить, а європейцям радить подумати про власний, автономний трек.

О. Їжак також нагадує, що будь-яка угода має відповісти на головне питання: що гарантує, що Росія знову не почне війну. «Якщо Росія готова припиняти бойові дії заради таких перспектив повернути частково те, що було, це все має сенс», – зазначає О. Їжак. Але в те, що Москва готова до цього вже сьогодні, він дуже сумнівається.

Власне сам по собі факт відновлення переговорів, на переконання політолога В. Фесенка, це вельми позитивна тенденція, особливо за нинішніх умов, коли є очевидні проблеми у відносинах між США та Україною. «Цікава деталь: днями Трамп сказав, що Україні треба знайти іншого переговорника, ніж Зеленський. Але в переговорах брав участь саме Зеленський. І це значить, що не все так критично в стосунках зі США. Дуже добре, що в переговорах була активна і широка участь європейців. Європа поступово, але все більш активно включається в переговорний процес. І це теж позитивна тенденція», – зауважує експерт (URL: https://for-ua.com/article/1262541).

Водночас, говорячи про «потужні гарантії безпеки на рівні 5-ої статті договору про НАТО», політолог наголосив: «Я вже рік задаю запитання: а в чому саме конкретно будуть виражатися ці “потужні гарантії безпеки”? Відповіді й досі немає. Якщо це “на рівні 5-ої статті договору про НАТО”, то які конкретні механізми реалізації? Як це буде працювати? Без конкретних відповідей на ці запитання красиві слова про “потужні гарантії безпеки” будуть черговим бла-бла-бла в стилі Будапештського меморандуму. І якщо це ще треба узгоджувати з Кремлем, то очевидно, якою буде відповідь».

У будь-якому разі, прогнозує В. Фесенко, очікувати перемовного прориву найближчим часом не варто, передусім через відсутність жодних ознак готовності Кремля до конструктивного діалогу щодо завершення повномасштабної російсько-української війни. Путін, констатує експерт, хоче домовлятися з Д. Трампом, а не з Україною і європейцями та геть не про завершення війни. Ще однією причиною для скепсису політолог вважає недовіру до С. Віткоффа як переговорника. «Чергове просування ідеї про зустріч трьох лідерів (Трампа, Путіна і Зеленського) виглядає як театр абсурду, особливо при нинішньому стані і настроях Трампа. Але відновлювати переговори треба, навіть якщо шанси на позитивний результат є мізерними», – наголошує В. Фесенко.

Політолог також констатує, що, як показує досвід, безпосередньо факт проведення переговорів не означає, що мирна угода, імовірно, буде досягнута найближчим часом. «Скоріше, одночасно загостриться війна, зокрема повітряна війна проти України, – вважає експерт. – Атаки Росії на Київ та Україну будуть використані як інструмент тиску на переговори. Це відомий метод Путіна. Саме тому я кажу, що переговори та ескалація війни відбуватимуться одночасно» (URL: https://www.washingtonpost.com/world/2026/10/22/russia-agreed-restart-trilateral-talks-peace-ukraine-is-far-off).

В Осло був старт для дискусій безпекової та економічної матриці завершення війни, вважає політтехнолог О. Постернак, що й буде представлено Путіну особисто. На думку експерта, ідеться про такий пакет угод: чотиристороння про параметри миру в нашій країні (США – Україна – РФ – Європа), угода про гарантії безпеки нам, документ про відносини НАТО з Росією, американо-російські економічні договори (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_elementi-miru-ci-vdalosya-perezapustiti-peregovori-schodo-ukrayini/1260622#goog_rewarded).

«Активність американців та траєкторія великих зустрічей "Шеньчжень – Маямі" відкриває більш реалістичний шлях до миру», – прогнозує він. За словами політтехнолога, в Осло відбулося одразу декілька важливих для України змін, але не щодо переговорів. Замість формату «ЄС» чи «ЄС+Велика Британія» до американо-російських переговорів щодо миру в Україні підключилися країни Півночі Європи, які мають спільний кордон з РФ. Це нове ядро беззаперечної підтримки України у Європі, до якого готова долучитися «євротрійка».

Як зазначає політолог В. Трюхан, під час переговорів у Норвегії Європа не покинула Україну. Вона не побоялася тиску з боку США, дуже швидко мобілізувалася, і до переговорів долучилися як лідери Норвегії та Фінляндії, так і представники Італії, Великої Британії, Німеччини. По-друге, відновлено повноцінний робочий діалог з американською стороною. В. Зеленський розмовляв по телефону з Д. Кушнером, відбулася онлайн-зустріч із представниками Конгресу. Усе це вказує на те, що все, що публічно заявляє Д. Трамп, – це не позиція США, це гра, яку він веде.

«Трамп намагається тиснути на Україну, а конкретно на Зеленського, для підписання капітуляції перед виборами, щоб за день до виборів показати якийсь папірець і сказати: ось моя перемога, я зупинив ще одну війну. Але завдання України – не піддаватися на ці маніпуляції, не піддаватися на цю гру, працювати у співпраці з Європою, тому що після виборів ситуація миттєво зміниться, Трамп уже не буде приділяти уваги Україні», – зазначає експерт (URL: https://focus.ua/uk/eksklyuzivy/772011-zustrich-putina-ta-vitkoffa-v-peterburzi-pro-shcho-domovilisya-ssha-ta-rf-shchodo-ukrajini).

Експерти також звернули увагу на те, що на початку переговорів у Санкт-Петербурзі Росія оголосила про звільнення американця, вчителя на пенсії С. Хаббарда, якого, за даними Державного департаменту, «неправомірно затримали» за звинуваченням у тому, що він був українським найманцем. Це дало привід С. Віткоффу публічно назвати Путіна «гуманістом», що викликало різку критику в Україні та західних ЗМІ на тлі безперервних російських ударів по українській енергетичній інфраструктурі (URL: https://www.cnbc.com/2026/10/21/witkoff-russia-putin-ukraine-zelenskyy.html).

У ніч на 22 жовтня, за кілька годин після зустрічі спецпосланця США С. Віткоффа з президентом РФ Путіним, Росія атакувала Україну

балістичними ракетами та понад двома сотнями дронів. Головним напрямком удару, за даними Повітряних сил, став Київ. По історичному центру міста росіяни вдарили балістичною ракетою «Іскандер» з касетною бойовою частиною. «Цей удар було завдано не з військовою метою», – написав позаштатний радник Президента з технологічних питань С. Бескрестнов «Флеш» у тедеграмі.

«Вночі мешканці Києва почули, як насправді звучить російський "гуманізм"», – написав у мережі "Х" міністр закордонних справ України А. Сибіга, додавши, що лестощі війну не зупинять, а зупинити її може лише сила. «Тільки що в Києві почули відповідь гуманіста Путіна на черговий план миру від європейців і України. Міг би просто через Віткоффа передати...» – іронізував у соцмережах інвестбанкір С. Фурса після масованого удару (URL: https://www.dw.com/uk/peregovori-v-oslo-i-peterburzi-sans-na-mir-ci-imitacia/a-79733796).

«З вечора російські "гуманітарні" сили завдали по Києву три хвилі балістичних ударів, – зазначив В. Зеленський. – Вони використали 21 ракету. На жаль, у місті є значна кількість влучень та пошкоджень: звичайні будинки, енергетичні об'єкти, інфраструктура однієї зі станцій та метро, торгові центри, підприємства. Серед пошкоджених об'єктів – навіть монастир. Фактично одразу після останніх переговорів Росія завдала демонстративного удару. Це означає, що реальних змін у її ставленні до всього, що відбувається, немає. Важливо продовжувати спроби знайти правильні рішення для припинення цієї війни» (URL: https://www.washingtonpost.com/world/2026/10/22/russia-agreed-restart-trilateral-talks-peace-ukraine-is-far-off).

За словами політолога С. Ягодзинського, навіть якщо Д. Трамп і Путін домовляться про щось між собою, без згоди України ці домовленості можуть виявитися практично беззмістовними. Саме тому зараз Вашингтону необхідно знайти формулу врегулювання, яка дасть змогу врахувати український фактор. Якою саме може бути ця формула, поки що залишається предметом припущень.

«Показово, що Трамп уже заявляє, що нібито Зеленський не хоче домовлятися та припиняти війну. Однак такі заяви можуть бути частиною політичної риторики та інструментом тиску на Київ. Але що саме запропонували Україні, ніхто не говорить. Ця фраза Трампа про те, що Зеленський не хоче, була б переконливою, якби він сказав: ми запропонували Україні раз, два, три, а Зеленський відповідає: ні, я з цим не згоден. А так ми побачили результат емоцій, як реакцію на те, що Зеленський на щось не погодився. На що, ми не знаємо», – вважає політолог.

«Тому переговори тривають. І Росія, з одного боку, тисне ракетами. Американці тиснуть за допомогою Starlink та розвідданих. Бо сьогодні злісна Україна, яка дає відсіч, нікому не потрібна. США вона точно не потрібна. Бо вони так ніколи не зможуть реалізувати домовленості з Путіним», – зазначає

С. Ягодзинський (URL: https://focus.ua/uk/eksklyuzivy/772011-zustrich-putina-ta-vitkoffa-v-peterburzi-pro-shcho-domovilisya-ssha-ta-rf-shchodo-ukrajini).

Отже, відновлення дипломатичних контактів між Україною, США та Росією після переговорів в Осло й Санкт-Петербурзі засвідчило активізацію пошуку можливих шляхів завершення російсько-української війни, однак поки що не дало підстав говорити про реальне наближення миру. Зустрічі продемонстрували прагнення адміністрації Д. Трампа досягти дипломатичного результату, водночас виявивши істотні розбіжності між позиціями сторін щодо територіального питання, майбутнього членства України в НАТО, гарантій безпеки та економічних умов врегулювання. В оцінках експертів простежується спільне застереження щодо передчасних висновків про зміст і перспективи запропонованого мирного плану, адже його остаточні положення та рівень погодження сторонами залишаються невизначеними. При цьому згода Москви повернутися до переговорів може бути зумовлена не стільки готовністю відмовитися від воєнних цілей, скільки прагненням посилити діалог із Вашингтоном, домогтися послаблення санкцій і відновити економічну співпрацю. Водночас американська дипломатична активність супроводжується тиском на Київ, що посилює ризики просування домовленостей, які можуть суперечити національним інтересам України.

Особливого значення набуває участь європейських партнерів у переговорному процесі, оскільки вона сприяє узгодженню спільної позиції демократичних держав і протидії спробам вирішувати долю України без її безпосередньої участі. Важливим чинником залишається також економічний вимір переговорів, оскільки можливе відновлення співпраці США та Росії, послаблення санкцій і залучення інвестицій до відбудови України можуть переслідувати не лише політичні, а й комерційні інтереси. Водночас продовження російських ракетних і дронових атак на українські міста та інфраструктуру безпосередньо після дипломатичних контактів засвідчує відсутність переконливих ознак зміни стратегічної поведінки Кремля.

Таким чином, перспективи мирного врегулювання залишаються невизначеними, а відновлення переговорів слід розглядати передусім як можливість для подальшої дипломатичної роботи, а не як свідчення неминучого завершення війни. За цих обставин ключовими завданнями України залишаються збереження суб’єктності в переговорному процесі, координація дій із європейськими союзниками і відстоювання такого формату врегулювання, який забезпечить справедливий та тривалий мир без створення передумов для нової російської агресії.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Україна на шляху до ЄС: перспектива відкриття необхідних кластерів

На шляху до Європейського Союзу Україна вже відкрила чотири із шести переговорних кластерів, що охоплюють основні сфери адаптації законодавства. У червні ЄС відкрив переговорний кластер 1 «Основи», у липні – кластер 6 «Зовнішні відносини». ЄС 13 жовтня офіційно відкрив другий та третій кластери в переговорах про вступ України. Ідеться про кластери «Внутрішній ринок» і «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання».

Кластер «Внутрішній ринок» охоплює політику ЄС, пов'язану з вільним переміщенням товарів, послуг, робочої сили та капіталу, а також спільні правила конкуренції, фінансових послуг, корпоративного права та захисту прав споживачів. Для України відкриття кластера «Внутрішній ринок» може мати помітне практичне значення. Гармонізація правил спростить доступ українських компаній до європейського ринку, підвищить передбачуваність ведення бізнесу та створить умови для активнішого залучення інвестицій. Водночас українським виробникам доведеться відповідати високим вимогам ЄС щодо якості продукції, безпеки, маркування та контролю.

Кластер «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання» охоплює політику блоку, пов'язану з економічною конкурентоспроможністю та зростанням, у тому числі оподаткування, економічну й монетарну політику, промисловість, цифрову трансформацію, зайнятість, освіту, дослідження, митну справу. У рамках цього кластера Україна має продовжити роботу над розвитком підприємництва, підтримкою малого та середнього бізнесу, посиленням трудових гарантій і вдосконаленням системи освіти. Окрему увагу приділятимуть цифровим сервісам, дослідницьким програмам, інноваційним проєктам та підвищенню продуктивності української економіки (URL: https://life.kyiv.ua/news/ies-vidkryv-novi-klastery-ukraina-nablyzylasia-do-vstupu. 2026. 14.10).

Після відкриття другого та третього кластерів наступним кроком має стати робота над відкриттям кластера 4 «Зелений порядок денний та стала взаємопов'язаність» та 5 «Ресурси, сільське господарство та згуртованість». «Сьогодні ми досягли ще однієї віхи на шляху України до членства в ЄС. Ірландське головування прагне просувати процес вступу України до ЄС. Сьогоднішнє рішення демонструє стійкість та рішучість України рухатися вперед у реформах, незважаючи на надзвичайно складні обставини», – заявив державний міністр Ірландії у справах Європи та оборони Т. Берн, чия країна наразі головує в Раді ЄС (URL: https://www.dw.com/uk/es-oficijno-vidkriv-se-

dva-klasteri-u-peregovorah-pro-vstup-ukraini-do-bloku/a-79655014. 2026. 13.10).

При цьому він зазначив, що впровадження реформ потребує неймовірних зусиль і відданості від українського уряду, парламенту та народу. «Сьогодні позитивний день для процесу вступу України до ЄС. Усі держави-члени ЄС визнають втілення Україною ключових реформ у двох основних сферах політики», – наголосив міністр Ірландії.

Він підкреслив, що кластер № 2 – це економічна основа процесу вступу. Положення цього кластера регулюють інтеграцію країни-кандидата до єдиного ринку ЄС. При цьому він повідомив, що кластер № 3 – це рушійна сила соціально-економічного розвитку процесу вступу до ЄС. Положення цього кластера покликані привести економіку країни-кандидата у відповідність до стандартів ЄС. «Ми заохочуємо Україну продовжувати впроваджувати необхідні реформи, зокрема у сфері фундаментальних основ», – додав Т. Берн.

У свою чергу комісар ЄС з питань сусідства та розширення М. Кос зауважила, що реформи в межах тематичного кластера «Внутрішній ринок» мають допомогти українським підприємствам вести торгівлю та зростати в усій Європі. За її словами, ідеться про більш справедливу конкуренцію, безпечніші продукти та кращий захист споживачів. Зокрема, реформи «допоможуть створити умови для збільшення інвестицій і робочих місць». «Реформи в межах кластера “Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання” допоможуть вам розбудувати міцнішу економіку, кращу освіту, кращу підтримку для бізнесу, нові технології та кращі умови праці, і це реформи, які допоможуть Україні відбудувати її економіку та покращити життя людей», – наголосила М. Кос (URL: https://i.kr.ua/ukrain. 2026. 14.10).

Україна розраховує на подальші успішні переговори з ЄС. Як зазначив Президент України В. Зеленський, до кінця року маємо відкрити всі шість кластерів. «Це наш план. І це пріоритет. Це політична і моральна підтримка для нашого народу, це доказ незворотності курсу України – бути нормальною, бути сильною, бути європейською країною», – наголосив він.

Також В. Зеленський висловив слова подяки європейським партнерам за роботу над просуванням України до членства у ЄС. «Фінляндія чітко розуміє, чому саме Україна, українці потрібні Європі і євроатлантичній спільноті і підтримує, відповідно, наш рух. Важливо, щоб до кінця цього року ми відкрили всі шість кластерів у перемовинах про вступ і рухались далі до повного членства у Європейському Союзі. Всі молодці, всі гарно попрацювали – і партнери, і наші команди. Чотири кластери відкрито, ще два – і відповідний шлях буде пройдено», – зазначив Президент під час зустрічі з Прем’єр-міністром Фінляндії П. Орло (URL: https://news.novyny.live/poperedu-shche-dva-klasteri-zelenskii-pro-peregovori-shchodo-vstupu-ukrayini-do-ies-350477.html. 2026. 23.10).

Крім того, він наголосив на важливості подальшої підтримки європейських країн, зокрема Фінляндії, на шляху євроінтеграції України.

Міністр закордонних справ України А. Сибіга, коментуючи рішення ЄС, також закликав зберегти динаміку переговорного процесу. «Вступ України – це не лише питання нашого майбутнього в ЄС. Це також питання зміцнення безпеки, стійкості та глобальних позицій Європи. Ми й надалі тісно співпрацюватимемо з нашими європейськими партнерами задля реалізації цього спільного порядку денного», – підкреслив міністр.

За його словами, відкриття двох нових кластерів стало важливим кроком на шляху України до членства у ЄС. Загалом уже відкрито чотири із шести кластерів, а Київ прагне до кінця року запустити переговори за рештою напрямів (URL: https://www.rbc.ua/rus/news/politichnih-pereshkod-vidkrittya-klasteriv-1792118445.html. 2026. 16.10).

За словами деяких експертів і політиків, рішення Ради ЄС свідчить про те, що держави-члени бачать прогрес України та готові рухатися далі в переговорному процесі. Водночас європейська сторона наголосила на необхідності продовжувати реформи в кластері «Основи». Саме цей напрям вважається фундаментом переговорів, оскільки охоплює верховенство права, роботу демократичних інституцій, боротьбу з корупцією, реформу судової системи та захист основних прав. Європейські партнери очікують від України послідовності та незворотності змін. Для просування до наступних етапів важливо не тільки ухвалювати нові закони, а й забезпечувати незалежність установ, прозорість ухвалення рішень і належний контроль за виконанням реформ. Саме від практичних результатів значною мірою залежатиме подальша швидкість переговорів про вступ України до ЄС. На рішення щодо відкриття кластерів вплинули й внутрішньополітичні домовленості в межах Європейського Союзу. Раніше повідомлялося, що для розблокування переговорів Україні потрібно було виконати ряд додаткових умов. Серед них були зміни до українського законодавства у сфері освіти, які дали змогу зняти заперечення однієї з держав-членів ЄС.

Після відкриття кластерів Україна має перейти до детальної роботи за кожним напрямом. Європейська комісія оцінюватиме відповідність українських норм праву ЄС, визначатиме прогалини та формуватиме перелік завдань для подальшого узгодження. Українські органи влади, парламент і регулятори повинні будуть готувати законодавчі зміни, посилювати інституційну спроможність та забезпечувати виконання вже ухвалених рішень.

Як наголосив віцепрем’єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України В. Ченцов, чим більше економіка України та держав-членів ЄС будуть інтегровані під час процесу вступу, тим краще Україна буде підготовлена до членства й тим сильнішим стане спільний внесок у єдиний ринок.

В. Ченцов запевнив, що Україна повністю налаштована впроваджувати реформи на шляху до членства та має намір рухатися в цьому напрямі якомога швидше.

При цьому В. Ченцов висловив занепокоєння щодо можливого «роз'єднання» процесу вступу України та Молдови. Це побоювання виникло на тлі ідеї Єврокомісії щодо «дорожніх карт» для країн-кандидатів, згідно з якими технічні переговори про вступ мають завершитися у 2028 р. для Молдови та у 2029 р. для України (URL: https://shelter.in.ua/polityka/ukrayina-nablyzayetsia-do-vidkryttia-ostannikh-klasteriv-shchodo-vstupu-do-yes-chentsov-nazvav-terminy. 2026. 22.10).

Народний депутат від «Слуги народу», перший заступник голови парламентського Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу В. Галайчук наголошує на важливості досягнутих результатів і зауважує, що українським підприємцям доведеться адаптуватися до правил і стандартів Євросоюзу, проте це може спростити вихід на європейський ринок. Однією з ключових змін має стати так званий промисловий безвіз, який дасть змогу певним українським товарам продаватися у ЄС без повторної сертифікації (URL: https://www.slovoidilo.ua/2026/10/22/novyna/ekonomika/klaster-vnutrishnij-rynok-yak-yevrointehracziya-zminyt-pravyla-ukrayinskoho-biznesu. 2026. 22.10).

За словами народного депутата, угода має спростити доступ певних промислових товарів українського виробництва до ринку ЄС. За умови виконання погоджених вимог виробники зможуть проходити необхідні процедури оцінки відповідності в Україні та постачати продукцію до країн Євросоюзу без повторної сертифікації. Водночас для запровадження нових правил бізнесу доведеться пристосовуватися до європейських стандартів. Для цього необхідно буде не лише змінювати закони, а й ухвалювати підзаконні акти і впроваджувати відповідні регуляторні процедури.

Проте залишається ряд проблем, які можуть завадити Україні на шляху до ЄС, і завершення відкриття всіх кластерів у цьому році під питанням. Як заявив старший аналітик Українського центру європейської політики Д. Науменко, Угорщина або інша держава Євросоюзу може й надалі блокувати просування України в переговорах про вступ до ЄС, оскільки чинна процедура передбачає ухвалення ряду рішень одностайно. Водночас відкриття кластера «Ресурси, сільське господарство та згуртованість» може стати одним з найскладніших етапів переговорів через конкуренцію між виробниками та питання субсидій. «Цей ризик пов'язаний не тільки з Угорщиною. Це такий блокіратор, якщо можна так висловитися, який загалом вбудований у чинну процедуру розширення. І наразі ніхто не застрахований від того, що це може повторитися з боку Угорщини або іншої держави-члена ЄС», – пояснив експерт (URL: https://espreso.tv/suspilstvo-

agrarniy-sektor-stane-odnim-iz-naygostrishikh-pitan-u-peregovorakh-ukraini-z-es-ekspert-naumenko#goog_rewarded. 2026. 22.10).

За його словами, Європейська комісія намагається знайти механізм, який би дав можливість зменшити ризик політичних блокувань. Один із можливих шляхів – запровадження голосування кваліфікованою більшістю замість необхідності одностайної підтримки всіх держав-членів у питаннях розширення. «Є великі сподівання, що Єврокомісія зможе домогтися запровадження процедури голосування кваліфікованою більшістю. Це замінило б необхідність одностайного рішення всіх держав-членів ЄС під час просування переговорного процесу», – зазначив Д. Науменко.

Водночас, на думку експерта, простір для угорських блокувань залишається. Зокрема, можуть виникати нові претензії до практичного виконання Україною закону про освіту та дотримання прав угорської меншини.

Д. Науменко також вважає, що ще одним складним етапом переговорів про вступ України до ЄС може стати відкриття кластера «Ресурси, сільське господарство та згуртованість». За його словами, суперечки можуть виникнути через конкуренцію українських агровиробників з європейськими компаніями, а також через умови субсидування українського сільського господарства. «Моя коротка відповідь: так, це стане одним із найгостріших питань. Через конкуренцію, через необхідність виділяти субсидії українським агровиробникам. Очевидно, тут будуть досить пекучі баталії», – зазначив експерт.

За інформацією ЗМІ, уже деякі країни заявляють про незгоду подальшого просування України до ЄС. Зокрема, під час обговорення в робочій групі Ради ЄС із питань розширення (COELA) у Брюсселі 20 жовтня Угорщина відмовилася схвалити результати скринінгу переговорних кластерів 4 та 5 у межах переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Угорщина не погодилася на подальше просування процесу відкриття двох останніх кластерів у переговорах з Україною про вступ до ЄС (URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/10/20/7248139. 2026. 20.10).

Потенційний кандидат на пост Президента Франції М. Ле Пен також категорично виступила проти вступу України до ЄС. Вона назвала такий крок рівнозначним «скоєнню харакірі», заявивши про ризик значних економічних втрат для Франції.

М. Ле Пен заявила, що в разі вступу України до ЄС французькі фермери зіткнуться з посиленням конкуренції та отримуватимуть меншу частку аграрного бюджету ЄС. «Якщо Україна вступить до Європейського Союзу, ми будемо першими, хто програє, причому з двох причин. Ми не лише зіткнемося із сильною недобросовісною конкуренцією, а й частка бюджету Спільної аграрної політики, виділена французькому сільському господарству, істотно скоротиться», – стверджує М. Ле Пен (URL:

https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4172281-le-pen-zaavila-so-vstup-ukraini-do-es-zagrozue-interesam-francuzkih-agrariiv.html. 2026. 8.10).

Під час розмови з фермерами на аграрній виставці у Клермон-Феррані вона висловила сумнів щодо забезпечення однакових виробничих стандартів, а також заявила, що масштаби українських господарств відрізняються від французьких. «Ми програємо і з погляду конкурентоспроможності поряд з такою великою аграрною країною, як Україна, і під час розподілу коштів Спільної аграрної політики. Адже цей бюджетний "пиріг" уже зменшується навіть за нинішньої кількості країн (у ЄС)», – підкреслила М. Ле Пен.

Варто зазначити, що такий важливий сусід, як Польща, також не проявляє схильності до підтримки України на шляху до ЄС. Як інформують ЗМІ, 59,7 % поляків висловилися проти вступу України до Європейського Союзу, найбільше противників серед виборців опозиційних партій. Учасників опитування запитали, чи, на їхню думку, Україна повинна вступити до Європейського Союзу. З респондентів, які виступили проти членства сусідньої країни у ЄС, 27,4 % відповіли «скоріше ні», а 32,3 % – «зовсім ні». Прихильниками вступу України до Євросоюзу є більше ніж кожен третій опитаний – 35,4 %. Із них 8,4 % відповіли «однозначно так», а 26,9 % – «скоріше так» (URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/06/25/7240376. 2026. 25.06).

Польські політики також шукають привід, щоб виступити проти. Польський віцепрем'єр-міністр і міністр національної оборони В. Косіняк-Камиш заявив, що його країна не погодиться приймати Україну до блоку, якщо та продовжуватиме вшановувати діячів ОУН та УПА (URL: https://zaxid.net/polshha_prigrozila_blokuvati_vstup_ukrayini_do_yes_yakshho_ta_ne_vidmovitsya_vid_vshanuvannya_banderi_n1640437. 2026. 30.06).

Натомість Президент Польщі К. Навроцький відверто заявив, що вступ України до ЄС шкодить сільському господарству Польщі. Про це К. Навроцький наголосив під час урочистої церемонії з нагородження кращих польських аграріїв AgroLiga.

За його словами, вступ України до ЄС становить загрозу для польського сільського господарства. «Я – Президент Польщі, і, розуміючи прагнення України, я завжди підтримуватиму добре ставлення до польських фермерів і польської сільськогосподарської продукції, зокрема в контексті Зеленої угоди та рішень ЄС. У нас занадто гарна земля, занадто чудова Польща та занадто здібні й талановиті польські фермери, щоб віддати польське сільське господарство ідеології чи комусь іншому», – наголосив К. Навроцький (URL: https://hromadske.ua/europa/266175-navrotskyy-vvazaye-vstup-ukrayiny-do-yes-zahrozoiu-dlia-polskykh-fermeriv. 2026. 19.06).

Разом з тим, як зазначив експерт В. Таран, Україна стала ще трохи ближчою до ЄС – члени Євросоюзу одноголосно проголосували за відкриття для нашої країни двох переговорних кластерів. Експерт вважає, що Україні потрібно буде багато зробити для виконання численних завдань, пов'язаних

із цим. При цьому, за словами експерта, українським підприємствам стане простіше працювати за єдиними європейськими стандартами. «Зменшуватимуться регуляторні бар'єри для торгівлі та надання послуг. Українські виробники отримають більше можливостей інтегруватися у європейські виробничі ланцюги. Зростуть вимоги до якості продукції, прозорості бізнесу та захисту споживачів», – зазначив В. Таран (URL: https://focus.ua/uk/opinions/770944-dvi-dveri-dlya-ukrajini-shcho-oznachaye-vidkrittya-novih-peregovornih-klasteriv-iz-yes. 2026. 13.10).

А. Круглашов, доктор політичних наук, професор ЧНУ ім. Ю. Федьковича, також вважає, що відкриття кластерів украй важливе, оскільки свідчить про взаємне розуміння і взаємну волю до переговорів про повноцінне членство. «Відкриваючи кластери, ми бачимо не тільки підтвердження того, що перебуваємо на правильному шляху, а й те, що нас на цьому шляху активно підтримує об'єднана Європа», – зазначив науковець.

Проте він зауважує, що саме по собі відкриття кластерів не означає автоматичного успіху нашої євроінтеграції, а лише відкритість процесу. Далі необхідно успішно виконати всі критерії, які стосуються всіх кластерів, та отримати позитивну оцінку Європейської комісії. Після цього результати повинні бути схвалені Європейською радою, тобто постійним чинним органом, що складається з глав держав та урядів країн-членів ЄС. «На жаль, у ЄС були і є прецеденти, коли окремі країни, користуючись своїм правом вето, намагаються створити для себе певні пріоритетні умови. Адже рішення про вступ ухвалюється одностайно, і відкриття кластерів теж вимагає одностайності. Це величезний виклик, і добре, що в цьому складному процесі на нашому боці перебувають Європейська комісія і більшість країн-членів ЄС», – зазначив експерт (URL: https://uatv.ua/uk/chym-bilshe-klasteriv-tym-blyzhcha-integratsiya-v-yes-chy-gotovyj-yevrosoyuz-do-povnopravnogo-chlenstva-ukrayiny-analiz-ekspertiv. 2026. 14.10).

Л. Покровщук, доктор філософії, експерт із зовнішньої та внутрішньої політики, зазначає, що відкриття кластерів – це своєрідний політичний жест, який сьогодні особливо важливий з урахуванням відносин США з Україною і Європою. «Ми ж, зі свого боку, показуємо, що продовжуємо рухатися до Європейського Союзу і не відступаємо від своїх принципів. Це дуже показово і для нас, українців, і для інших країн Євросоюзу, і, звісно ж, для держав, які перебувають за межами Європи. Це демонструє, що підтримка з боку Європейського Союзу триває. І це дуже важливе політичне посилання», – підкреслила Л. Покровщук.

Д. Кузьмін, експерт Центру міжнародних досліджень ОНУ ім. І. І. Мечникова, акцентує увагу на важливості прийняття рішучих дій як української сторони, так і ЄС. «Нині склався зручний політичний момент. Європейській комісії важливо не втратити цей шанс до президентських виборів у Франції та ще ряду виборів у німецьких землях, які впливають на

загальну політичну атмосферу. Потрібно встигнути максимально просунути Україну за кластерами», – наголошує експерт.

На його думку, поки неможливо змінити всю систему: для цього дійсно необхідне одностайне голосування, і, на жаль, Євросоюз до цього не готовий. «Щоб обмежити право вето, насамперед необхідно ухвалити відповідне рішення, поки ще діють колишні правила його використання. Тому потрібно ловити момент, коли при владі немає антиукраїнських сил, здатних заблокувати цей процес», – зазначив Д. Кузьмін.

О. Буряченко, президент Міжнародного інституту дослідження безпеки, наголошує, що Україна під час війни показує просто мегарезультати. Попри всі обставини триває робота за євроінтеграційними кластерами, до того ж і уряд, і парламент України визначають цей напрям як пріоритетний.

При цьому експерт без оптимізму зазначає, що жодних знижок ні для України, ні для будь-кого іншого на шляху євроінтеграції не буде. Прискореного членства не буде, членства авансом теж не буде. «Ба більше, зараз на рівні Європейського Союзу висуваються, на мій погляд, досить дивні ініціативи. Наприклад, передбачається, що для України можуть передбачити певні винятки. Навіть якщо буде ухвалено рішення про вступ України до Європейського Союзу, їй можуть не надати повноцінного членства, тобто не допустити її до єдиного економічного простору на рівних умовах з рештою учасників», – заявив експерт.

За його словами, ми на порозі дуже серйозного діалогу з ЄС. Нам абсолютно точно не потрібна просто табличка «член Європейського Союзу». Україна й українці прагнуть стати рівноправними членами ЄС, і саме це закріплено в нашій Конституції. Ці подвійні стандарти, які нині формують деякі наші європейські партнери, створюють суперечність: з одного боку, вони нібито просувають Україну за євроінтеграційним порядком денним, а з іншого – фактично пропонують зовсім інший Євросоюз, не той, до якого прагнули вступити. Це питання ще стане предметом серйозних політичних дискусій як у нашій країні, так і в Брюсселі.

Разом з тим експерти й політики сподіваються на позитивні зрушення в процесі євроінтеграції України. Усе залежатиме від рішучості українських і європейських політиків, а також обставин, які складатимуться як у Європі, так і в усьому світі.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Нові геополітичні шахи: Україна між E4 та R4

У Туреччині 23 жовтня відбулася важлива політико-дипломатична подія. У Стамбулі зустрілися міністри закордонних справ європейського

об’єднання Е4 та їхні колеги з мусульманських країн, що входять до «Регіональної четвірки». Під час зустрічі обговорювалися шляхи зниження напруженості на Близькому Сході, а також припинення російсько-української війни.

Спочатку, у 2003 р., виник формат Е3 як спільна дипломатична ініціатива Франції, Німеччини та Великої Британії. Метою Е3 було проведення переговорів з Іраном щодо згортання його ядерної програми та відвернення ризику прямого військового втручання з боку США. З часом порядок денний «трійки» суттєво розширився: формат охопив широкий спектр міжнародних криз (зокрема Сирію, Африку, Індо-Тихоокеанський регіон та загальноєвропейську безпеку). Формат Е3 виник як гнучка європейська дипломатична альтернатива. Потреба в ньому з’явилася тоді, коли європейські інтереси почали істотно розходитися з американськими, а спільна політика безпеки ЄС виявилася занадто громіздкою та інституційно обмеженою.

Попри високу ефективність, класичний формат Е3 з часом потребував залучення нових ключових гравців, насамперед Італії. Ігнорування Рима, який після Brexit став третьою економікою ЄС, провокувало політичну напругу та звинувачення в надмірній закритості «трійки». До того ж зміщення уваги США на Азію змусило європейські країни спиратися на власний потенціал. Долучення Італії дало змогу закрити південний напрямок безпеки в Середземномор’ї та залучити італійський оборонно-промисловий комплекс, зокрема у сфері ППО та військово-морських сил.

Адаптація формату відбувалася прагматично, без створення зайвої бюрократії. Для вирішення масштабних завдань, зокрема з протидії російській агресії проти України, Е3 почав регулярно залучати Італію та Польщу. Така гнучка конфігурація виявилася значно мобільнішою за стандартні регіональні блоки, адже вона поєднувала ядерний потенціал Лондона й Парижа з промисловими та логістичними ресурсами Берліна, Рима й Варшави.

Водночас слід зазначити, що конфігурація із залученням Польщі (часто згадувана як Е3+2 або Quint) застосовується переважно для вирішення завдань суто східноєвропейської безпеки та прямої підтримки України. Коли ж ідеться про обговорення ширшого глобального порядку денного, зокрема міжрегіонального кризового менеджменту та дипломатії на Близькому Сході, формат природно трансформується саме в Е4 (Франція, Німеччина, Велика Британія, Італія). Загалом трансформація Е3 в Е4 (або, за необхідності, навіть в Е3+2) значно зміцнила європейський фланг Північно-атлантичного альянсу та сформувала єдину лінію безпеки від Балтики до Середземномор’я (URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/arbeitspapiere/Arnold_Revitalising-the-E3_FG03_WP1_2025.pdf#:~:text=reinvigorating%20the%20E3%20to%20provide%20stronger%20leadership,fo%2D%20cused%20on%20European%20and%20international%20security).

Саме тому на стамбульському треку формат Е4 виступив як гнучка та вагова коаліція, здатна вести переговори від імені усієї Європи, пов'язуючи безпекову динаміку Близького Сходу із врегулюванням війни в Україні.

По інший бік переговорного столу опинився новий потужний безпековий полюс, умовно позначуваний у дипломатичному й аналітичному дискурсі як R4 («Регіональна четвірка»), що представляє розширений за рахунок Єгипту формат Мекканського пакту.

У серпні 2026 р. Пакистан, Саудівська Аравія й Туреччина підписали Мекканську угоду про спільну оборону, яка зафіксувала якісно новий рівень військово-політичної інтеграції між трьома провідними державами мусульманського світу. Принципово новою рисою пакту стало закріплення класичної формули колективної оборони, згідно з якою будь-який збройний напад на одну з трьох держав розглядається як напад на всіх підписантів. Така чітка юридична та стратегічна умова знаменує принциповий перехід від розмитих, політично неоднорідних і суто декларативних ініціатив минулого до створення компактного, але інституційно дієвого оборонного ядра. Яскравим прикладом попередніх спроб була Ісламська військова коаліція з протидії тероризму 2015–2017 рр., яка об'єднувала понад сорок країн, проте не мала взаємних зобов'язань щодо відбиття зовнішньої агресії та зберегла глибокі внутрішні суперечності між учасниками. Натомість Мекканський пакт спирається на вужче коло підписантів із чіткими гарантіями взаємодопомоги.

Окремої уваги заслуговує механізм трансформації суто військового союзу в гнучку дипломатичну платформу R4 через залучення Каїра. Склавшись у серпні 2026 р. як Мекканський оборонний пакт у складі Анкари, Ер-Ріяда та Ісламабада, новий безпековий полюс швидко зіткнувся з необхідністю розширення регіональної легітимності та дипломатичного охоплення (URL: https://www.mfa.gov.tr/joint-statement-of-the-r4-following-the-fourth-consultative-meeting-of-the-foreign-ministers-21-june-2026.en.mfa).

Попри те, що від початку участь у пакті пропонувалася Єгипту як найбільшій за населенням арабській країні з найчисельнішою армією в регіоні, керівництво країни утримувалося від підписання жорстких взаємних військових зобов'язань. Причиною стали специфічні безпекові пріоритети Каїра в басейні Нілу та Східному Середземномор'ї. Тому виникла потреба в більш гнучкій формі співпраці.

За ініціативи турецької дипломатії було сформовано політичний консультативний формат R4 («Регіональна четвірка»), який дав змогу інтегрувати Єгипет як повноправного учасника дипломатичного треку без формального зв'язування Каїра оборонними зобов'язаннями Мекканської угоди. Таке розширення R4 стало критично важливим елементом геополітичного балансу. Залучення Каїра не лише закрило стратегічну прогалину в Північній Африці та довкола Суецького каналу, але й затвердило принцип, за яким країни регіону самі вирішують власні безпекові кризи,

перетворивши R4 на суб'єктного та монолітного переговорника у діалозі із західним блоком E4.

У міжнародній аналітичній спільноті тривають гострі дискусії щодо реальної функціональності цього союзу. Дослідники Chatham House, Міжнародного інституту стратегічних досліджень, а також провідні ізраїльські й українські експерти аналізують спроможність нового об'єднання створити повноцінну систему стримування. Ключові питання стосуються того, наскільки сторони будуть готові практично застосувати військову силу за межами своїх традиційних зон інтересів і чи поширюватиметься пакистанська ядерна парасолька на Анкару, Ер-Ріяд і Каїр. Проте сам факт укладення угоди свідчить про глибоке прагнення ключових регіональних гравців формувати власні правила гри без цілковитої залежності від зовнішніх гарантів безпеки, насамперед від Сполучених Штатів (URL: https://www.chathamhouse.org/2026/08/should-egypt-join-mecca-pact). Одночасно R4 перетворюється на один із провідних консолідованих голосів мусульманського світу та Глобального Півдня загалом.

Порядок денний стамбульської зустрічі 23 жовтня виявився значно ширшим, ніж формальне обговорення ситуації на Близькому Сході. Організатори фактично намагалися створити майданчик для узгодження позицій між європейськими та регіональними державами щодо одразу кількох взаємопов'язаних криз. Напередодні переговорів турецька сторона визначала серед основних тем ізраїльсько-палестинське врегулювання, ситуацію навколо Ірану, напруженість у районі Ормузької протоки та Ємену, безпеку морських шляхів, а також наслідки російсько-української війни для Чорного моря. Через це зустріч отримала не лише регіональний, а й виразний трансконтинентальний характер, оскільки безпека Великого Близького Сходу дедалі частіше пов'язується безпосередньо з європейською енергетикою, торгівлею, транспортними комунікаціями та продовольчою безпекою (URL: https://www.mfa.gov.tr/no_-203_-r4-ve-r4_e3-disisleri-bakanlari-toplantilari-hk.en.mfa).

Першою великою темою для обговорень стала війна між США, Ізраїлем та Іраном. Учасники виходили з необхідності не допустити подальшого розширення конфлікту та наголошували на пріоритетності дипломатичних методів його врегулювання. Для Туреччини це питання мало особливе значення, оскільки Анкара прагнула закріпити за собою роль одного з посередників між сторонами конфлікту.

Європейські учасники у своєю чергою були зацікавлені у недопущенні розгортання нової масштабної війни на Близькому Сході, яка могла б створити додатковий тиск на енергетичні ринки, транспортні маршрути та безпеку європейського континенту. За підсумками зустрічі міністри погодилися, що регіональні конфлікти необхідно вирішувати шляхом діалогу, дипломатії та деескалації, а остаточні рішення мають бути переговорними та відповідати резолюціям ООН (URL: https://www.mfa.gov.tr/joint-press-release-on-the-r4-

ministerial-meeting-with-counterparts-from-france-germany-italy-and-united-kingdom-istanbul-23-october-2026.en.mfa).

Другим ключовим напрямом стало ізраїльсько-палестинське питання. Європейська та мусульманська четвірки погоджували позиції щодо необхідності політичного врегулювання конфлікту. Цей пункт дав змогу регіональним державам винести на переговорний майданчик свої традиційні пріоритети, тоді як європейські країни отримали можливість безпосередньо обговорити з ними перспективи політичного врегулювання. У спільному документі зафіксовано необхідність переговорного дводержавного рішення, що свідчить про прагнення учасників не обмежуватися питаннями поточної військової ситуації, а визначити політичну перспективу завершення конфлікту (URL: https://www.gov.uk/government/news/joint-press-release-on-the-r4-ministerial-meeting-in-istanbul).

Окремою темою для обговорень стала ситуація в Ємені та діяльність хуситів. Для Саудівської Аравії це питання має безпосередній безпековий вимір у зв'язку з атаками на саудівську територію, тоді як для європейських держав воно пов'язане насамперед із безпекою міжнародного судноплавства. Учасники засудили атаки хуситів проти Саудівської Аравії та Ємену, а також удари по торговельному судноплавству в Червоному морі й районі Баб-ель-Мандебської протоки. (URL: https://www.mfa.gov.tr/joint-press-release-on-the-r4-ministerial-meeting-with-counterparts-from-france-germany-italy-and-united-kingdom-istanbul-23-october-2026.en.mfa).

Саме питання свободи судноплавства стало ще одним із центральних пунктів порядку денного. Ормузька протока та Баб-ель-Мандеб мають стратегічне значення для міжнародної торгівлі, постачання енергоносіїв, продовольства й добрив. Їхня нестабільність автоматично створює економічні ризики далеко за межами Близького Сходу. Тому учасники зустрічі наголосили на необхідності гарантування безпеки морських шляхів і недопущення дій, які можуть заблокувати або істотно обмежити законне судноплавство. У спільному документі окремо зазначено, що порушення морських комунікацій загрожує глобальним ланцюгам постачання та потребує колективної реакції міжнародної спільноти (URL: https://egyptian-gazette.com/egypt/r4-ministers-call-for-end-to-regional-escalation-safe-passage-through-hormuz).

Окремо обговорювалася безпекова ситуація в Чорному морі. Для європейських держав цей пункт безпосередньо пов'язаний із російсько-українською війною та ризиками її подальшого поширення на морські комунікації. Туреччина, яка контролює протоки Босфор і Дарданелли, зацікавлена у збереженні Чорного моря як простору, в якому не допускається подальша ескалація військового протистояння. Для європейської сторони чорноморський напрямок також має значення через безпеку торгівлі, енергетики та продовольчих поставок. Відтак включення чорноморської проблематики до порядку денного фактично створило міст між

близькосхідною та європейською безпековими проблемами (URL: https://www.mfa.gov.tr/joint-press-release-on-the-r4-ministerial-meeting-with-counterparts-from-france-germany-italy-and-united-kingdom-istanbul-23-october-2026.en.mfa).

Важливо, що за результатами зустрічі сторони не обмежилися обміном позиціями. Міністри погодилися продовжувати дипломатичні зусилля для забезпечення миру та стабільності, а також підтримувати діалог у цьому форматі з метою запобігання конфліктам (URL: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/2807424-2807424).

Оцінки стамбульської зустрічі з боку її безпосередніх учасників виявилися переважно позитивними. Міністр закордонних справ Німеччини Й. Вадефуль назвав переговори успішними й такими, що перевершили очікування. За його словами, сторони домовилися проводити такі зустрічі регулярно, а наступну провести в Німеччині. У цілому Берлін розглядає започаткований у Стамбулі формат не як одноразову дипломатичну акцію, а як потенційний постійний механізм координації між європейськими та регіональними державами. Й. Вадефуль особливо наголосив, що всі вісім країн-учасниць відчувають на собі наслідки сучасних конфліктів від нестабільності на енергетичних ринках до загроз для продовольчих поставок і міжнародної торгівлі (URL: https://f.aa.com.tr/en/europe/german-fm-hails-istanbul-talks-says-european-regional-powers-will-meet-again/4098935).

Колегу підтримав і турецький міністр закордонних справ Х. Фідан. Його позиція виходить із того, що традиційні дипломатичні формати вже не завжди здатні ефективно реагувати на конфлікти, які одночасно впливають на кілька регіонів світу. Саме тому Туреччина зацікавлена у створенні механізмів, де Євросоюз може безпосередньо координувати свої позиції з ключовими державами Близького Сходу та Південної Азії. У цьому контексті Стамбул намагається закріпити за собою роль дипломатичного центру, здатного поєднувати європейський і близькосхідний безпекові порядки денні. Наприкінці зустрічі Х. Фідан наголосив, що нова ескалація навколо Ірану лише розширила б конфлікт, тоді як дипломатія та діалог залишаються єдиним шляхом до його завершення (URL: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/turkey-says-renewed-attack-iran-would-expand-conflict-diplomacy-only-way-2026-10-23).

Французька позиція також була побудована навколо необхідності уникнути нового витка військової ескалації. Міністр закордонних справ Франції Ж. Барро застеріг, що поновлення бойових дій між Іраном та його противниками здатне посилити регіональну кризу та матиме негативні наслідки для світової економіки. Для Парижа участь у форматі E4+R4 має додаткове значення, оскільки дає змогу одночасно вести діалог із державами, які мають безпосередній вплив на близькосхідні процеси, та координувати європейську дипломатичну позицію. Тому Франція розглядає новий формат як додатковий інструмент дипломатії, а не як альтернативу вже наявним

міжнародним майданчикам (URL: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/turkey-says-renewed-attack-iran-would-expand-conflict-diplomacy-only-way-2026-10-23).

Разом з тим експертна оцінка потенціалу нового формату є стриманішою. Сам факт участі восьми держав, на думку Х. Шауката і М. Хусейні ще не означає формування нового міжнародного союзу або механізму колективної безпеки. Делегації країн E4+R4 мають різні стратегічні інтереси, різне бачення конфліктів на Близькому Сході та рівень відносин із США та іншими центрами сили. Тому перший результат Стамбульської зустрічі доцільно розглядати як створення каналу політичної координації, а не як формування нового геополітичного блоку. Показовим є і те, що спільне рішення сторін фактично зводиться до продовження діалогу, дипломатичних зусиль та консультацій у цьому форматі (URL: https://www.radio.gov.pk/24-10-2026/analysts-hail-pak-active-presence-at-r4-e4-istanbul-meeting). Хоча саме домовленість про регулярність зустрічей може виявитися найбільш важливим політичним результатом Стамбула.

Якщо наступні переговори справді відбудуться в Німеччині, формат отримає шанс перетворитися із ситуативної ініціативи на регулярний механізм консультацій. У такому випадку 4+4 може поступово зайняти окрему нішу між глобальними міжнародними структурами та вузькими регіональними союзами. Його потенційна перевага полягає саме у поєднанні різних центрів сили: європейських держав із розвиненим економічним, дипломатичним та військовим потенціалом і регіональних держав, які безпосередньо впливають на процеси в Близькосхідному та Чорноморському регіонах (URL: https://f.aa.com.tr/en/europe/german-fm-hails-istanbul-talks-says-european-regional-powers-will-meet-again/4098935).

Отже, головним результатом стамбульської зустрічі можна вважати не досягнення конкретної мирної угоди щодо жодного з конфліктів, а створення нового політичного механізму. Його реальна цінність буде визначатися не кількістю заяв, зроблених 23 жовтня, а здатністю восьми держав зберегти регулярний діалог і перейти від обміну позиціями до спільних дипломатичних ініціатив. Для України поява такої переговорної платформи має особливе значення, оскільки до порядку денного вже входять питання безпеки Чорного моря, міжнародного судноплавства та наслідків російсько-української війни. Якщо цей механізм буде ефективно працювати, формат 4+4 може поступово стати одним із важливих майданчиків координації між Європою, Близьким Сходом, Південною Азією та Чорноморським регіоном, а українське питання посісти в ньому окреме місце.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Чергове засідання Президії Національної академії наук України відбулося 14 жовтня 2026 р.

З доповіддю «Людиноцентрований штучний інтелект та його застосування» виступив професор кафедри теоретичної кібернетики Київського національного університету ім. Т. Шевченка член-кореспондент НАН України Ю. Крак.

У центрі уваги доповідача була одна з ключових проблем сучасного штучного інтелекту: як забезпечити не лише високу точність роботи нейромереж, а й зрозумілість та обґрунтованість їхніх рішень. Адже складні алгоритми часто працюють за принципом «чорної скриньки», коли користувач отримує результат, але не може простежити, як саме система його сформувала. Особливого значення ця проблема набуває в медицині, оборонній сфері, інформаційній безпеці та управлінні складною інфраструктурою, де помилкові рішення можуть мати серйозні наслідки.

Ю. Крак представив результати досліджень наукової групи Київського національного університету ім. Т. Шевченка та Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, яку він очолює. В основу розроблених підходів покладено концепцію «людина – технологія – контекст», що передбачає узгодження роботи штучного інтелекту з особливостями людського сприйняття, знаннями фахівців та умовами застосування технологій. Зокрема, дослідники запропонували математичні методи, які дають змогу перетворювати складні внутрішні залежності нейромереж на зрозумілі людині логічні правила та пояснення. Розроблено також підходи до структурної декомпозиції та «дистиляції знань», завдяки яким можна простежити, на підставі яких ознак алгоритм ухвалює рішення.

Окрему увагу в доповіді було приділено практичним результатам досліджень.

У медицині розроблено технології аналізу кардіо-МРТ та електрокардіограм, які дають змогу не лише виявляти патології, а й формувати візуальні та логічні пояснення результатів для лікаря. Такий підхід відкриває можливості для використання штучного інтелекту як інструменту підтримки медичної діагностики.

У сфері безпеки та безпілотних технологій запропоновано методи візуальної локалізації БпЛА, що забезпечують зіставлення супутникових знімків із зображеннями, отриманими з дрона, зокрема за складних погодних умов і недостатнього освітлення.

У галузі інформаційної безпеки створено методи аналізу текстових даних з використанням великих мовних моделей, які дають змогу виявляти техніки політичної пропаганди та кібербулінгу.

У сфері міського управління застосовано методи пояснюваного навчання з підкріпленням для оптимізації автомобільного руху в Хмельницькому. Отримані результати засвідчили можливість скорочення транспортних черг і зменшення викидів вуглекислого газу завдяки інтелектуальному управлінню світлофорами.

В обговоренні доповіді взяли участь академіки НАН України О. Палагін, Я. Яцків, О. Хіміч, а також головний науковий співробітник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних сил України доктор технічних наук В. Слюсар.

За результатами обговорення Президія НАН України відзначила стратегічну важливість розвитку теорії та методів пояснюваного штучного інтелекту й людиноцентрованого підходу для підвищення безпеки, довіри та ефективності застосування цих технологій у різних сферах.

Далі було розглянуто ряд кадрових і поточних питань діяльності академії ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 20.10).***

***

Віцепрезидент НАН України академік В. Семиноженко взяв участь у заходах з нагоди 125-річчя ННЦ «Інститут метрології».

У Харкові 7 жовтня 2026 р. відбулося урочисте засідання науково-технічної ради Національного наукового центру «Інститут метрології», присвячене 125-річчю від дня заснування установи.

У заході взяли участь представники міської й обласної влади, Міністерства економіки та довкілля України, а також віцепрезидент Національної академії наук України, голова Північно-Східного наукового центру НАН України й МОН України академік НАН України В. Семиноженко та інші гості.

Від імені НАН України В. Семиноженко подякував колективу інституту за стійкість, самовіддану працю в надзвичайно складних умовах і внесок у збереження наукового потенціалу України. За дорученням Президії НАН України він оголосив постанову про нагородження колективу установи та провідних науковців відзнаками академії.

Вітаючи інститут із ювілеєм, В. Семиноженко відзначив його важливу роль у становленні української метрології та розвитку науки й техніки: «Це не просто ювілей, а 125 років історії української метрології – науки, без якої неможливі точність наукового експерименту, сучасне виробництво, технічний прогрес і довіра до результатів вимірювань. Національна академія наук високо цінує діяльність інституту та його колективу, який навіть у найскладніших умовах виконує повний комплекс робіт із супроводження національних стандартів».

Він нагадав, що історія установи бере початок від повірочної палатки торгових мір і ваг, створеної у Харкові в 1901 р., зазначивши, що українська

метрологічна школа формувалася майже одночасно з провідними європейськими центрами та зберігає свої провідні позиції донині.

Сьогодні еталонна база інституту внесена до Переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання України. У 2002 р. Указом Президента України установі було надано статус національного наукового центру.

Окремо В. Семиноженко відзначив роботу колективу під час повномасштабної війни. Попри пошкодження інститут неодноразово відновлював роботу та продовжує виконувати свої наукові завдання.

На завершення він подякував працівникам інституту за їхню працю та побажав колективу подальших успіхів у науковій діяльності ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 9.10).***

***

Міжнародна наукова спільнота висловлює підтримку Національній академії наук України після російського удару.

Після російського удару по будівлі Президії Національної академії наук України 28 вересня 2026 р. слова підтримки й солідарності надходять від наукових установ, академій, міжнародних організацій і партнерів з різних країн світу.

Серед тих, хто вже висловив підтримку Національній академії наук України та засудив російський удар (список доповнюється):

– Президент Французької Республіки Е. Макрон;

– президентка Європейської комісії У. фон дер Ляєн;

– генеральний секретар Ради Європи А. Берсе;

– спільна заява міністра Європи та закордонних справ Франції Ж.-Н. Барро та міністра вищої освіти, досліджень і космосу Франції Ф. Батіста;

– федеральний канцлер Австрії К. Штокер;

– міністр закордонних справ Норвегії Е. Б. Ейде;

– міністр закордонних справ Литви К. Будріс;

– ALLEA (Європейська федерація академій наук);

– Європейська організація з ядерних досліджень (CERN);

– Міжнародна наукова рада (ISC);

– Німецький електронний синхротрон DESY;

– Міжнародний інститут прикладного системного аналізу (IIASA);

– Австралійська рада наукових академій (ACOLA);

– Альянс наукових організацій Німеччини [Фонд Александра фон Гумбольдта, Німецьке науково-дослідницьке товариство (DFG), Товариство Фраунгофера, Конференція ректорів Німеччини (HRK), Асоціація Лейбніца, Німецька національна академія наук «Леопольдіна», Німецька служба академічних обмінів (DAAD), Асоціація Гельмгольца, Товариство М. Планка, Німецька рада з науки та гуманітарних наук];

– спільна заява президентів Національної академії наук США, Національної інженерної академії США та Національної академії медицини США;

– Німецька національна академія наук «Леопольдіна»;

– Товариство М. Планка (Max-Planck-Gesellschaft) (Німеччина);

– Французька академія наук;

– Європейська академія наук (European Academy of Sciences, EurASc);

– Королівська академія наук і мистецтв Нідерландів;

– Шведська королівська академія наук;

– Шведська королівська академія словесності, історії та старожитностей;

– спільна заява Академії наук Естонії, Латвії та Литви;

– Польська академія наук (заява від 29 вересня 2026 р.);

– Президія Польської академії наук (заява від 6 жовтня 2026 р.);

– Словацька академія наук;

– Академія наук Чеської Республіки;

– Академія наук Литви;

– Австрійська академія наук;

– Угорська академія наук;

– Болгарська академія наук;

– Румунська академія;

– Академія наук Молдови;

– Академія сільськогосподарських наук Республіки Молдова;

– Академія медичних наук Республіки Молдова;

– Академія екологічних наук Республіки Молдова;

– Турецька академія наук;

– Королівське товариство Канади;

– Міжнародне угрознавче товариство (м. Будапешт);

– Австралійська академія наук;

– Бразильська академія наук;

– Мексиканська академія наук (Academia Mexicana de Ciencias, AMC);

– Технічний університет Берліна;

– Центр східноєвропейських і міжнародних досліджень (ZOiS) (Німеччина);

– Центр теоретичної фізики Польської академії наук;

– Інститут славістики Польської академії наук (Instytut Slawistyki PAN) (Польща);

– Інститут історії ім. Т. Мантойфля Польської академії наук та Комітет історичних наук Польської академії наук, Венеційський інститут наук, літератури та мистецтв (Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti);

– Центр досліджень Росії, Кавказу, Східної Європи та Центральної Азії (CERCEC, CNRS / EHESS) (Франція);

– професор І. Піоро, іноземний член НАН України (Канада);

– професор Р. Балас, іноземний член НАН України (Польща);

– Посольство Республіки Ірак в Україні;

– Міжнародна комісія з прав людини;

– Демократична профспілка наукових працівників Угорщини (TDDSZ);

– Форум академічних працівників Угорщини (HASF);

– група Top Italian Scientists (Gruppo TIS) (близько 300 італійських науковців, ректорів і колишніх ректорів університетів Італії);

– Посольство України в Республіці Болгарія;

– Комітет просторового розвитку країни Польської академії наук;

– Національний науково-дослідний інститут сільського господарства Франції (INRAE);

– Європейська асоціація наукових редакторів;

– спільна заява Королівської академії наук і мистецтв Барселони (RACAB) та Інституту каталонських студій (IEC) (Іспанія);

– Сієнська академія Інтронатів (Accademia Senese degli Intronati) (Італія) – лист солідарності від президента академії Е. Мекаччі (Enzo Mecacci);

– Туринська академія наук, Академія сільського господарства та Академія медицини (Італія);

– Міжамериканська мережа академій наук (InterAmerican Network of Academies of Sciences, IANAS) ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 22.10).***

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України презентували монографію про політичну систему незалежної України.

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України 15 жовтня 2026 р. відбулася презентація колективної монографії науковців інституту “The Political System of Post-Soviet Ukraine. Constitutional Ramifications, Key Institutions, and Political Practices of the Independent Ukrainian State, 1991-2023”. Видання присвячене конституційному розвитку України, функціонуванню державних інституцій та політичним практикам упродовж 1991–2023 рр.

Монографія вийшла друком у міжнародній науковій серії “Soviet and Post-Soviet Politics and Society” видавництва “ibidem”. У ній автори аналізують становлення та трансформацію політичної системи незалежної України, особливості діяльності ключових державних інституцій і політичні процеси, що визначали розвиток держави протягом понад трьох десятиліть.

Презентацію відкрила директор Інституту член-кореспондент НАН України Г. Зеленько. На заході також виступив А. Умланд, науковий

співробітник EPIK, аналітик Стокгольмського центру східноєвропейських досліджень при Шведському інституті міжнародних справ.

Під час презентації учасники ознайомилися з основними положеннями монографії та дослідницькими підходами її авторів. Подальше обговорення було присвячено особливостям функціонування державних інституцій, розвитку політичної системи України та перспективам реформування державного управління.

До дискусії долучилися науковці інституту: заступник директора, завідувач відділу політичної культури та ідеології доктор історичних наук Ю. Ніколаєць, головна наукова співробітниця відділу теорії та історії політичної науки доктор історичних наук Т. Бевз, провідний науковий співробітник відділу політичних інститутів та процесів кандидат політичних наук Р. Балабан.

Особливу увагу учасники приділили питанню вибору моделі державного правління, яка відповідатиме потребам повоєнної України. У цьому обговоренні взяли активну участь завідувач відділу етнополітології доктор політичних наук В. Котигоренко, завідувач відділу проблем світового політичного розвитку член-кореспондент НАН України О. Майборода, вчений секретар Інституту кандидат історичних наук В. Перевезій, а також професор кафедри політології Національного університету «Києво-Могилянська академія» доктор історичних наук О. Гарань.

Презентація стала нагодою не лише представити результати багаторічного дослідження політичної системи України, а й обговорити, як досвід її розвитку після здобуття незалежності може бути врахований під час майбутніх інституційних перетворень ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 21.10).***

***

Науковці Ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України долучилися до пошуку рішень для адаптації Києва до зміни клімату.

Науковці Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України 14 жовтня 2026 р. взяли участь у Другому кліматичному форумі стейкхолдерів, присвяченому пошуку спільних рішень для адаптації Києва до зміни клімату.

Форум став майданчиком для діалогу між науковцями, представниками влади, бізнесу та міжнародними партнерами щодо формування кліматично стійкого міського середовища. У заході взяли участь представники Київської міської державної адміністрації та міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI), Федерального міністерства Німеччини з питань довкілля, захисту клімату, охорони природи та ядерної безпеки, Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ).

Під час форуму директор Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України член-кореспондент НАН України Дж. Рахметов представив наукові здобутки установи, її унікальні колекційні фонди та результати фундаментальних і прикладних досліджень, які можуть бути використані для адаптації столиці до кліматичних змін. Зокрема, ішлося про напрацювання в галузі інтродукції, акліматизації та селекції рослин, біотехнології, збереження біорізноманіття, фізіолого-біохімічних досліджень, медичної ботаніки, фіторемедіації й біоенергетики, а також про досвід фахівців Ботанічного саду в ландшафтному проєктуванні й озелененні територій.

Особливу увагу приділили можливостям практичного застосування наукових розробок для розв'язання екологічних проблем міста. Серед перспективних напрямів:

– добір рослин, стійких до спеки, посухи та інших кліматичних стресів;

– розроблення ефективних систем озеленення міських територій;

– відновлення деградованих ґрунтів і поліпшення їхнього екологічного стану;

– поліпшення якості повітря та води, оздоровлення міських екосистем;

– збереження біорізноманіття й підвищення стійкості зелених насаджень.

Участь у форумі дала змогу представити науковий потенціал Ботанічного саду для розв'язання актуальних екологічних завдань столиці та обговорити можливості співпраці з органами влади, бізнесом і міжнародними партнерами ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 20.10).***

***

Науковці Інституту історії України НАН України долучилися до підготовки двотомного видання свідчень мешканців Київщини про російську окупацію.

В Інформаційно-виставковому центрі Музею Майдану відбулася презентація двотомного видання «Російська навала. Окупація. Спротив (2022): Усні свідчення мешканців Київщини», до підготовки якого долучилися науковці Інституту історії України НАН України. Книги містять свідчення очевидців про перші місяці широкомасштабного російського вторгнення, окупацію населених пунктів Київщини, бойові дії, евакуацію, спротив і взаємодопомогу.

Видання, обсягом 1792 с., стало результатом спільної роботи дослідників Інституту історії України НАН України, ГО «Чернігівський науково-дослідний центр антропології війни» та Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф.

До складу редакційної групи проєкту увійшли старша наукова співробітниця Державного наукового центру захисту культурної спадщини від

техногенних катастроф доктор історичних наук О. Боряк, заступник директора з наукової роботи Державного наукового центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф кандидат історичних наук О. Васянович, співробітник Державного агентства України з управління зоною відчуження кандидат економічних наук М. Грінчук та наукова співробітниця Інституту історії України НАН України кандидат історичних наук С. Маховська. Відповідальним редактором видання став заступник директора Інституту історії України НАН України доктор історичних наук Г. Боряк.

Під час презентації укладачі розповіли про проведення усноісторичних досліджень в умовах війни, організацію польових експедицій, спілкування з очевидцями та підготовку зібраних матеріалів до друку. Особливу увагу приділили етичним і безпековим аспектам роботи зі свідченнями людей, які пережили окупацію та бойові дії.

Участь у зустрічі взяли також герої видання – мешканці Київщини, чиї розповіді увійшли до двотомника. Вони поділилися власними враженнями від участі в дослідженні та розповіли, що для них означає можливість зберегти й передати свій досвід наступним поколінням.

Як зазначила С. Маховська, розмова про пережиті події була емоційною і для оповідачів, і для дослідників. Водночас вона дала змогу ще глибше усвідомити людський вимір усноісторичних досліджень і відповідальність за збереження свідчень.

Окремою темою обговорення стала підготовка книжок до видання. Над їх оформленням працювали видавець Ю. Любченко та дизайнерка С. Блащук. У художньому оформленні використано роботи сучасного французького художника П. П. Берже, який із 2022 р. відвідує Україну та відображає воєнне повсякдення її мешканців у своїх творах.

Модерувала презентацію історик, завідувач сектору усної історії та збереження історичних свідчень Українського інституту національної пам’яті Т. Ковтунович. До обговорення долучилися дослідники, правозахисники, освітяни, бібліотекарі та журналісти.

Двотомник «Російська навала. Окупація. Спротив (2022): Усні свідчення мешканців Київщини» є внеском у документування досвіду людей, які пережили російську окупацію. Зібрані свідчення становлять важливе джерело для дослідження подій 2022 р., осмислення пережитого та збереження пам’яті про війну.

Ознайомитися з обома книгами у форматі PDF можна на сайті Інституту історії України НАН України: https://resource.history.org.ua/item/0019393 ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 19.10).***

***

Науковці Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України досліджують формування нових екосистем на дні колишнього Каховського водосховища.

Науковці Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України завершили третю цьогорічну експедицію на дно колишнього Каховського водосховища. Дослідники вивчають, як після руйнування Каховської греблі відбувається природне відновлення рослинності, формуються молоді ліси та змінюються екосистеми на територіях, які раніше були вкриті водою.

Цього разу польові дослідження проводили на території Національного заповідника «Хортиця», у вербово-тополевому лісі, що сформувався в південній плавневій частині острова на місці колишніх озер, сполучених із Каховським водосховищем.

В експедиції взяли участь співробітники Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України доктор біологічних наук І. Мойсієнко (відділ геоботаніки та екології), кандидат біологічних наук О. Поліщук (відділ мембранології та фітохімії) і кандидат біологічних наук К. Романенко (відділ фітогормонології). Разом з ними працювали представники біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна, Національного природного парку «Холодний Яр», Української природоохоронної групи, Національного заповідника «Хортиця» та Брауншвейзького технічного університету (Німеччина).

Місце осінньої експедиції довелося змінити через істотне погіршення безпекової ситуації в Херсонській області, де відбувалися весняний і літній виїзди науковців.

Одним із головних завдань експедиції стало продовження сезонного екофізіологічного моніторингу молодих вербово-тополевих деревостанів.

Кандидати біологічних наук К. Романенко та О. Поліщук досліджували активність фотосинтезу, показники газообміну й дихання листків верби та тополі, а також дихання ґрунту. У польових умовах визначали індекс листкової поверхні (LAI) та нормалізований різницевий вегетаційний індекс (NDVI). Для подальших лабораторних досліджень відібрали зразки листків, за якими визначатимуть вміст фотосинтетичних пігментів та морфофізіологічні характеристики рослин.

Отримані дані дадуть змогу оцінити функціональний стан і продуктивність молодих деревостанів, а також з’ясувати, як рослини пристосовуються до сезонних змін умов середовища.

Інший напрям роботи було присвячено дослідженню структури та розвитку молодих лісів.

Провідний науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України доктор біологічних наук І. Мойсієнко разом з колегами визначав щільність верби червонуватої (Salix × rubens) і тополі чорної (Populus nigra) на пробних ділянках площею 16 м². Науковці вимірювали висоту й діаметр дерев, параметри крон, підраховували живі та сухі гілки. Для визначення біомаси відібрали 20 дерев – по десять кожного виду.

Найвища верба сягнула дев’яти метрів, що майже на два метри більше, ніж торік.

Крім того, дослідники виконали 12 геоботанічних описів різних типів рослинності та виявили кілька цікавих видів рослин, серед яких ценхрус довгоколючковий (Cenchrus longispinus), воловик Гмеліна (Anchusa gmelinii) і виноград звичайний (Vitis vinifera). Під час польових робіт науковці також зустріли полоза жовточеревого, занесеного до Червоної книги України.

За роботою науковців під час експедиції спостерігали й представники медіа. Оператори Є. Бондаренко та А. Коцюба знімали матеріали для документального фільму українсько-канадської режисерки О. Глотки про вплив війни на природу.

Фотожурналістка Ukraïner О. Зборовська, незалежна журналістка Я. Тимощук і блогер-документаліст А. Птушкін готували власні матеріали про польові дослідження та природні процеси формування нових екосистем.

Дослідження здійснюються в межах програмно-цільової та конкурсної тематики НАН України «Розроблення і використання методології та алгоритмів оцінки впливу воєнних дій на фіторізноманіття природних екосистем України для визначення їхніх втрат, відновлювального та адаптивного потенціалу».

Подальше опрацювання зібраних матеріалів триватиме в Інституті ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. Результати досліджень допоможуть оцінити стан молодих деревостанів, їхній відновлювальний та адаптивний потенціал, а також краще зрозуміти процеси формування нових екосистем на дні колишнього Каховського водосховища ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 13.10).***

***

Світлій пам’яті В. Котенка, який загинув унаслідок російського удару по Президії НАН України.

Унаслідок російського удару по будівлі Президії Національної академії наук України 28 вересня 2026 р. трагічно загинув перший заступник головного вченого секретаря, начальник Науково-організаційного відділу Президії НАН України кандидат фізико-математичних наук В. Котенко.

Для Національної академії наук України це непоправна втрата. Пішов із життя не лише досвідчений науковець і відповідальний керівник, а й надзвичайно порядна, інтелігентна, добра людина, яку щиро поважали й цінували колеги.

В. Котенко народився 23 серпня 1971 р. в с. Осички Житомирської області. У 1993 р. закінчив Житомирський державний педагогічний інститут за спеціальністю «фізика і математика», здобувши кваліфікацію вчителя фізики і математики.

Свій професійний шлях розпочав учителем. У 1995 р. вступив до аспірантури Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН

України, де згодом продовжив наукову діяльність, пройшовши шлях від молодшого до старшого наукового співробітника.

У 2009 р. захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю «фізика твердого тіла». Його наукові інтереси охоплювали фізику твердого тіла, фізику низьковимірних систем, дослідження наноструктурних керамічних систем та їхніх фізико-хімічних властивостей. В. Котенко був автором і співавтором 48 наукових праць, а також одного винаходу.

З 2011 р. його професійна діяльність була пов'язана з Президією Національної академії наук України. Він працював старшим науковим співробітником Сектору спеціальних робіт Науково-організаційного відділу, очолював Сектор забезпечення досліджень, а з жовтня 2025 р. обіймав посаду першого заступника головного вченого секретаря, начальника Науково-організаційного відділу Президії НАН України.

За роки роботи в академії В. Котенко здобув щиру повагу колег завдяки своєму професіоналізму, відповідальності та винятковій відданості справі. Він належав до тих людей, на яких завжди можна було покластися. До кожного завдання ставився з однаковою серйозністю, незалежно від його складності чи масштабу, і завжди прагнув виконати свою роботу якнайкраще.

Але найбільше його пам'ятатимуть за його людські якості.

Надзвичайно інтелігентний, делікатний, ввічливий, доброзичливий – він умів ставитися до людей із незмінною повагою. У щоденному спілкуванні, у вирішенні складних робочих питань, у стосунках з колегами він залишався уважним, коректним і порядним.

У нього залишилися дружина і дві доньки.

Національна академія наук України висловлює найщиріші співчуття родині В. Котенка, його друзям, близьким і всім, хто мав щастя знати його особисто.

Світла пам'ять про нього, його доброту, порядність і людяність назавжди залишиться в серцях колег.

Світла і вічна пам'ять ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 21.10).***

***

В Інституті експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України провели конференцію до 100-річчя від дня народження К. Ганіної.

В Інституті експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України 1 жовтня 2026 р. відбулася меморіальна наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження видатної вченої, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України К. Ганіної, засновниці наукової школи онкогенетики, фундаторки досліджень цитологічної реактивності організму людини та визнаної фахівчині з онкоморфології.

Співорганізатором заходу виступила ГО «Українське товариство дослідників раку». Конференція започаткувала науково-просвітницький проєкт «Видатні постаті української онкології», покликаний зберігати й популяризувати наукову спадщину видатних дослідників, висвітлювати їхній внесок у розвиток експериментальної та клінічної онкології, представляти сучасні досягнення в започаткованих ними наукових напрямах і сприяти діалогу між поколіннями вчених.

Конференцію відкрили голова Організаційного комітету академік НАН України В. Чехун і директор інституту доктор біологічних наук Н. Лук'янова.

На початку заходу учасники вшанували хвилиною мовчання пам'ять захисників і захисниць України під звуки духовного гімну «Молитва за Україну» М. Лисенка.

З вітальним словом до присутніх звернувся академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України академік НАН України М. Співак.

У виступах наголошувалося на фундаментальному внеску К. Ганіної в розвиток патоморфології та онкогенетики, актуальності її наукових ідей для сучасних досліджень. Окрему увагу приділили важливості збереження академічних традицій, розвитку міжінституційної та міжнародної співпраці, підтримки молодих учених і передачі наукового досвіду наступним поколінням дослідників.

Наукова програма конференції поєднала історичний погляд на становлення онкогенетики з обговоренням новітніх методів дослідження та діагностики онкологічних захворювань.

Життєвий шлях, наукові здобутки та діяльність К. Ганіної представила доктор медичних наук Л. Налєскіна у доповіді «Життєвий і науковий шлях Калерії Павлівни Ганіної».

Про розвиток наукових підходів від фундаментальних досліджень школи К. Ганіної до сучасних молекулярно-генетичних технологій розповіла доктор біологічних наук Н. Лук'янова у доповіді «Цитоморфологічні та молекулярно-генетичні аспекти онкогенезу: від школи К. П. Ганіної до ери штучного інтелекту».

Практичним питанням онкологічної діагностики була присвячена доповідь доктора медичних наук Л. Захарцевої «Перспективи використання сучасних методів морфологічної діагностики раку тіла та шийки матки».

Можливості застосування математичних підходів для дослідження реактивності організму онкологічних хворих висвітлив доктор фізико-математичних наук Д. Клюшин у доповіді «Математичні методи виявлення цитологічної реактивності онкологічного хворого».

Представлені дослідження продемонстрували міждисциплінарний характер сучасної онкоцитоморфології та перспективи поєднання фундаментальних наукових напрацювань із новітніми діагностичними й аналітичними технологіями.

Важливою частиною програми стали дослідження молодих науковців. Вони представили нові підходи до вивчення архітектоніки передракової дисплазії клітин, інтегративного аналізу колагенової строми гормонозалежних новоутворень, а також можливості застосування штучного інтелекту для поглиблення знань про роль позаклітинного матриксу в прогресуванні цих форм раку.

Конференція відбулася у змішаному форматі з прямою трансляцією на ютуб та об'єднала понад 150 учасників. До обговорень долучилися колеги й учні К. Ганіної, провідні морфологи, гістологи, лікарі-практики, викладачі, аспіранти та студенти.

Захід став нагодою не лише вшанувати пам'ять видатної вченої, а й простежити, як започатковані нею наукові напрями розвиваються сьогодні, знаходять продовження у дослідженнях нового покоління вчених та застосування в сучасній клінічній практиці.

Докладніше – на сайті Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 15.10).***

***

Гідробіологи академії дослідили п'ять київських водойм, щоб оцінити ефективність внесення біопрепаратів.

Наприкінці вересня 2026 р. науковці Інституту гідробіології НАН України виконали комплексні гідроекологічні дослідження водойм Києва:

– о. Сонячне в Дарницькому районі;

– о. Берізка у Дніпровському районі;

– затоки Десенка р. Десенка в Дніпровському районі;

– штучної водойми на вул. К. Данькевича (кар'єр 3) у Деснянському районі;

– штучної водойми Опечень-1 (Нижня, о. Йорданське) в Оболонському районі.

Мета цих досліджень – оцінити ефективність внесення біопрепаратів.

Вибір водойм був пов'язаний із їхніми різними характеристиками. Два об'єкти є водоймами закритого типу – природними озерами. Ще дві водойми – це елементи системи водовідведення поверхневих вод, у які впадає та з яких витікає дощова вода. П'ята водойма – затока з підвищеним вмістом речовин-забрудників, активною поверхневою рослинністю, замуленням і проявами «цвітіння» води ціанобактеріями. Сучасні характеристики цих водойм визначають їхній стан як нестабільний, із вираженими ознаками антропогенного регресу.

Завдання передбачають послідовне здійснення досліджень і практичних заходів у три етапи.

Перший етап – оцінювання вихідних характеристик біотичних і абіотичних компонентів водойм. Фахівці зібрали та проаналізували інформацію щодо їхнього сучасного стану.

Другий етап – внесення біопрепаратів для природного очищення та біодеструкції органічних забруднень водного середовища.

Третій етап – повторні наукові дослідження для оцінювання змін в екосистемах водойм після виконання згаданих заходів. Це дасть змогу з'ясувати ефективність їхньої дії й узагальнити результати ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 15.10).***

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Українські та швейцарські науковці провели міжнародну конференцію, присвячену М. Драгоманову та його інтелектуальній спадщині.

В Лозанні (Швейцарія) у межах швейцарсько-українського проєкту «Михайло Драгоманов: Швейцарія на українській інтелектуальній мапі Європи» ("Mykhailo Drahomanov: Switzerland on Ukraine's Intellectual Map of Europe"), який реалізують Університет Лозанни й Інститут історії України НАН України за спільною конкурсною грантовою програмою 2023 ро. від Національного фонду досліджень України та Швейцарського національного наукового фонду, 1–2 жовтня 2026 р. відбулася міжнародна наукова конференція «Європа Михайла Драгоманова». У форумі взяли участь історики та вчені-гуманітарії з університетів і наукових інституцій Швейцарії, України, Австрії, Великої Британії, Франції, Чехії, Польщі та Канади.

Обговорення зосереджувалося довкола Женевської доби (1876–1889) інтелектуальної біографії М. Драгоманова в багатоманітних вимірах, контекстах і масштабах швейцарської, української та європейської історії «довгого» XIX ст.

Про реалізацію швейцарсько-українського проєкту з інтелектуальної історії розповіли у вступному слові його наукові керівники – Б. Капоссі (Лозанна) та О. Ясь (Київ).

Конференція працювала у форматі п'яти взаємодоповнюваних панелей, які концентрувалися навколо висвітлення та представлення таких проблемних сегментів:

1. Життя М. Драгоманова й мережа зв'язків і комунікацій в Женевську добу.
2. Українські й російські візії Швейцарії і Європи.
3. Українське національне питання в загальноєвропейському контексті.
4. Європейський комунальний соціалізм і федералізм.
5. Циркуляція та поширення драгоманівських ідей в Україні, Європі та світі.

На першій панелі Ф. Бауманн (Базель), А. Шевченко (Лозанна), Б. Цимбал (Київ) і С. Блащук (Київ) розглянули у своїх доповідях Женевську добу М. Драгоманова, його комунікацію, контакти і зв'язки, а також зіставили його погляди доеміграційних і еміграційних часів. Зокрема, А. Шевченко представила попередні результати архівної та джерелознавчої евристики у бібліотеках і архівах Женеви та Берна, а також показала її значення для реконструкції інтелектуальної біографії М. Драгоманова. Доповідачі висвітлили участь М. Драгоманова у відомих товариствах швейцарських і європейських інтелектуалів, як-от Географічному товаристві (Société de géographie de Genève) та Читацькому товаристві (Société de lecture) в Женеві. У доповіді С. Блащук було проаналізовано читацький репертуар М. Драгоманова з виключною увагою до журналів і газет, які опрацьовував український мислитель.

На другій панелі обговорювалося політичне та культурне життя Європи й Швейцарії в розрізі інтелектуальної біографії та життєвої історії М. Драгоманова. Ці проблеми було висвітлено в доповідях С. Евісон (Базель), О. Яся, Б. Капоссі й І. Германн (Женева). Особливу увагу було зосереджено на причинах, обставинах і мотивах політичної еміграції до Швейцарії зі Східної та Центральної Європи. Доповідачі продемонстрували, що політичні вигнанці відіграли важливу роль у національних проєктах низки європейських країн. У доповіді О. Яся було систематизовано просторові уявлення М. Драгоманова щодо тодішніх країн, які він розподіляв за рівнем політичної свободи, прав особистості та громади. У доповідях С. Евісон та І. Германн розглядались ідеї та традиції давнього і нового швейцарського державного устрою з наголосом на їхньому місці у формуванні федеральної й кантональної моделі демократії. У доповіді Б. Капоссі було показано суголосність думок М. Драгоманова про громадський устрій та місцеве самоврядування із комунітарними ідеями низки європейських учених, які вивчали суспільний і державний устрій Швейцарії та інших країн.

На третій панелі обговорювалося національне питання у Європі XIX ст. у світлі швейцарських, українських, російських, польських та єврейських ракурсів. Окреслену проблематику представили у своїх доповідях О. Дмитрієв (Прага), О. Середа (Відень), Р. Шиманський (Варшава), А. Заярнюк (Вінніпег). Дослідники акцентували увагу на процесах політизації національних рухів упродовж другої половини XIX – початку XX ст., які тією чи іншою мірою синхронізувалися з викликами й суперечностями паліативної модернізації в Російській та Австро-Угорській імперіях.

Четверта панель присвячувалась основним політичним та ідеологічним доктринам «довгого» XIX ст., насамперед соціалізму, анархізму та лібералізму. У доповідях Е. Каслтона (Безансон), Ф. Елісона (Лозанна), Я. Верменич (Київ) і Є. Власенка (Лозанна) ішлося про впливи анархістських ідей П'єра-Жозефа Прудона, а також моделей і практик швейцарського самоврядування та американського конституціоналізму на славнозвісний

проєкт «Вільна спілка» М. Драгоманова. Крім того, ідеї М. Драгоманова висвітлювалися й оцінювалися в річищі масштабної полеміки про централізм і децентралізм у Європі протягом другої половини XIX – початку XX ст.

У межах п'ятої панелі розглядалося побутування та потрактування ідей, концептів і праць М. Драгоманова на європейських політичних і культурних теренах. Ці проблеми представили у своїх доповідях Є. Ящук (Оксфорд), Д. Судин (Львів) і В. Шелухін (Київ). Насамперед ішлося про політичні й культурні трансфери, взаємодію та перехрещування відмінних стратегій і практик низки європейських інтелектуалів.

Під час фінального обговорення було продемонстровано роботу електронного архіву М. Драгоманова. О. Юркова (Київ) у своїй доповіді-презентації показала особливості архітектури е-Архіву, створеного на основі автоматизованої інтегрованої бібліотечної системи Koha. Також було репрезентовано специфіку формування комплексу авторитетних джерел, які істотно розширюють пошукові можливості.

На всіх панелях чимало часу було відведено для дискусій. Підсумкове обговорення об'єднало спостереження, узагальнення й рефлексії учасників стосовно можливостей сполучення цифрової та традиційної гуманістики у сфері драгоманівських студій.

Книга, підготовлена за підсумками спільного швейцарсько-українського проєкту, готується до друку у Швейцарії у 2027 р. ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 22.10).***

***

Науковець Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України представив результати досліджень на Всесвітньому трибологічному конгресі в Бразилії.

Молодий науковець Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України кандидат технічних наук С. Лаврись узяв участь у VIII Всесвітньому трибологічному конгресі (WTC 2026), що відбувся 20–25 вересня 2026 р. в Ріо-де-Жанейро (Бразилія). На одному з найбільших міжнародних наукових форумів у галузі трибології він представив результати досліджень у сфері інженерії поверхні та долучився до обговорення перспектив міжнародної наукової співпраці.

Конгрес об'єднав 785 учасників із 51 країни світу. До його програми увійшли 598 усних доповідей, 187 постерних презентацій, пленарні виступи та тематичні дискусії. Основну увагу було приділено сучасним досягненням трибології – науки про тертя, зношування та змащування поверхонь, що взаємодіють – зокрема її ролі в забезпеченні енергетичного переходу та зменшенні викидів.

У межах секції «Інженерія поверхні» (Surface Engineering) С. Лаврись, який працює у відділі матеріалознавчих основ інженерії поверхні інституту, представив результати досліджень за двома науковими напрямами.

Перша доповідь була присвячена впливу газового азотування на трибологічні та фретинг-характеристики титанового сплаву Ti-6Al-4V, виготовленого за допомогою 3D-друку, в умовах імітованої біологічної рідини. Дослідження виконано в межах проєкту Національного фонду досліджень України № 2025.07/0035 «Розроблення концепції формування функціональних нітридних шарів на титанових сплавах, отриманих адитивними технологіями», керівником якого є доктор технічних наук, професор, заввідділу матеріалознавчих основ інженерії поверхні І. Погрелюк.

Друга доповідь стосувалася поєднання фізичних і дифузійних методів оброблення поверхні для поліпшення механічних і трибологічних властивостей титанових сплавів. Відповідні дослідження проводилися в межах міжнародного гранту для постдокторського стажування молодих учених у Литовській Республіці.

За матеріалами представлених досліджень заплановано публікації в міжнародних наукових виданнях, що індексуються у базах “Scopus” та “Web of Science”, зокрема в журналах “Friction” і “Wear”.

Важливою складовою участі С. Лаврися стала робота у Форумі молодих трибологів (Forum Young Tribologists), який об’єднав дослідників віком до 35 років. Науковець долучився до тематичних дискусій та представив свої дослідження у форматі коротких інтерактивних презентацій Young Tribologist Elevator Pitches.

У межах форуму молоді дослідники мали можливість обмінятися досвідом із провідними фахівцями з Великої Британії, Австрії, США та Швейцарії. Під час секційних засідань і зустрічей з іноземними колегами також обговорювалися перспективи реалізації спільних наукових проєктів, розвитку міжнародних партнерств і поглиблення співпраці між науковими установами та промисловістю.

Організатором WTC 2026 виступила Міжнародна трибологічна рада (International Tribology Council) спільно з бразильськими науковими організаціями. За підсумками конгресу місцем проведення наступного форуму обрано Мюнхен (Німеччина), де IX Всесвітній трибологічний конгрес заплановано на вересень 2030 р.

Участь у WTC 2026 дала змогу представити результати досліджень Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України міжнародній науковій спільноті та обговорити перспективи подальшої співпраці із закордонними колегами ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 20.10).***

***

Науковці НАН України взяли участь у 25-й Європейській конференції з руйнування.

У вересні 2026 р. в Афінах (Греція) відбулася 25-та Європейська конференція з руйнування (ECF25) – один із провідних світових форумів у

галузі механіки руйнування, втоми матеріалів і цілісності конструкцій. У її роботі взяли участь науковці Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України та Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України.

Цьогорічна конференція була присвячена темі «Прогнозування та запобігання катастрофічному поширенню тріщин» і збіглася з 50-річчям серії Європейських конференцій з руйнування, які проводяться кожні два роки з 1976 р. Організаторами заходу виступили Європейське товариство з цілісності конструкцій (ESIS) та Грецьке товариство експериментальної механіки матеріалів. Програма охоплювала пленарні лекції, тематичні симпозіуми, секційні та стендову сесії. Загалом на конференції було представлено понад 550 доповідей.

Академічну науку представили член-кореспондент НАН України НАН України О. Звірко, доктор технічних наук А. Сиротюк і доктор технічних наук О. Чепіль (ФМІ НАН України, Львів) та доктор фізико-математичних наук І. Шацький (ІППММ ім. Я. С. Підстригача НАН України, Львів). До складу української делегації також увійшли науковці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Львівського національного університету ім. І. Франка та ТОВ «ІПП Центр» (Київ).

Науковці Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України представили результати двох дослідницьких проєктів, які виконуються за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в межах конкурсу «Передова наука в Україні 2026–2028»:

– «Ентропійна модель деградації сталей перлітного класу водневої інфраструктури» (№ 2025.07/0337, науковий керівник – член-кореспондент НАН України О. Звірко);

– «Експериментально-теоретичне обґрунтування нового фізико-механічного підходу до створення ефективних бар’єрів проникнення водню у конструкційні низьколеговані сталі, що знаходяться під дією механічного навантаження» (№ 2025.07/0154, науковий керівник – доктор технічних наук А. Сиротюк).

Представлення результатів цих досліджень дало змогу обговорити й апробувати їх на міжнародному науковому рівні. Статті за матеріалами доповідей із зазначенням грантової підтримки НФДУ будуть опубліковані в міжнародному фаховому журналі Procedia Structural Integrity (видавництво Elsevier), що індексується в базі даних “Scopus”.

Член-кореспондент НАН України О. Звірко разом із професором Н. Алексопулосом (N. Alexopoulos, Греція) провела тематичний симпозіум “Environmentally Assisted Cracking”, присвячений руйнуванню матеріалів під впливом навколишнього середовища. Як співголови технічного комітету ESIS TC10 вони модерували наукові обговорення, під час яких дослідники з 11 країн представили 22 доповіді.

Під час конференції також відбулося засідання Ради Європейського товариства з цілісності конструкцій (ESIS), до складу якої входять голови національних груп і технічних комітетів. Українську національну групу на засіданні представляла член-кореспондент НАН України О. Звірко.

Рада ESIS відзначила основні віхи 50-річної історії європейських конференцій з руйнування та обрала керівництво товариства на наступний термін. Президентом ESIS став професор Л. Марсавіна (L. Marsavina, Румунія), віцепрезидентами – професори С. Куркуліс (Греція) та Ф. Берто (F. Berto, Італія).

Наступна, 26-та Європейська конференція з руйнування (ECF26), відбудеться у 2028 р. в Севільї (Іспанія) ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 19.10).***

***

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського реалізує проєкт до 100-річчя Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ.

У 2027 р. світова бібліотечна спільнота відзначатиме 100-річчя Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, ІФЛА) – організації, яка протягом століття об'єднує бібліотеки та бібліотечних фахівців різних країн, формує міжнародні професійні стандарти, сприяє розвитку міжнародної професійної співпраці й бере участь у визначенні напрямів розвитку бібліотечної справи. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського долучається до цієї ювілейної дати власним комплексним проєктом «2027 – рік ІФЛА у НБУВ», покликаним не лише відзначити ювілей ІФЛА, а й привернути увагу української бібліотечної спільноти до історії, сучасної діяльності та професійного потенціалу цієї міжнародної організації. Для Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, яка бере активну участь у міжнародній бібліотечній співпраці та представляє Україну у світовому професійному просторі, це також можливість осмислити власний досвід міжнародної взаємодії й окреслити перспективи подальшої роботи.

Історія ІФЛА – це історія багатьох змін у бібліотечній справі та бібліотечній професії: від міжнародної бібліографічної співпраці й вироблення професійних стандартів до цифрової трансформації, відкритого доступу до інформації, збереження культурної спадщини, розвитку нових технологій і пошуку відповідей на виклики, що постають перед бібліотеками сьогодні. Саме тому «2027 – рік ІФЛА у НБУВ» розглядається як професійний проєкт, орієнтований не лише на історичну ретроспективу. Його завдання – показати ІФЛА як дієвий міжнародний професійний майданчик, діяльність якого прямо пов'язана з актуальними питаннями, що визначають майбутнє бібліотек.

Для України участь у міжнародній бібліотечній співпраці сьогодні має особливе значення. «2027 – рік ІФЛА у НБУВ» стане нагодою не лише

озирнутися на сторічний шлях ІФЛА, а й побачити в ньому місце українських бібліотек, представити український бібліотечний досвід світовій професійній спільноті й замислитися над тим, якою буде міжнародна бібліотечна співпраця в наступні десятиліття.

Упродовж 2027 р. в межах проєкту планується провести низку наукових, інформаційних та освітніх заходів, присвячених ІФЛА, її історії, основним напрямам діяльності, а також ролі у формуванні сучасного бібліотечного середовища. Окрема увага приділятиметься участі українських бібліотек у діяльності ІФЛА, можливостям професійної взаємодії та представленню українського досвіду на міжнародному рівні. Проєкт «2027 – рік ІФЛА у НБУВ» відкритий для професійної спільноти в Україні й за її межами. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського запрошує фахівців бібліотек, інформаційних установ, закладів освіти і науки й усіх, хто цікавиться діяльністю ІФЛА та міжнародною бібліотечною співпрацею, стати частиною проєкту – взяти участь у заходах як доповідач(ка) або слухач(ка), запропонувати тему для професійного обговорення, поділитися досвідом взаємодії з ІФЛА, надати інформаційну підтримку чи запропонувати власну ініціативу.

Протягом року в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбуватимуться різноманітні заходи у форматах онлайн і офлайн, професійні зустрічі й обговорення. На вебсайті бібліотеки публікуватимуться наукові, інформаційні, довідкові й аналітичні матеріали, а інформація про події та нові публікації регулярно оновлюватиметься в рубриці «2027 – рік ІФЛА у НБУВ».

У 2027 р. в чотирьох випусках науково-теоретичного та практичного журналу «Бібліотечний вісник» діятиме рубрика «ІФЛА: міжнародний бібліотечний простір». Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського запрошує авторів з України й інших країн подавати статті, присвячені діяльності ІФЛА загалом та її окремих структурних підрозділів, програмам, ініціативам, документам і рекомендаціям федерації, досвіду взаємодії з ІФЛА й іншим актуальним питанням міжнародної бібліотечної співпраці. Матеріали слід оформлювати відповідно до вимог редакції «Бібліотечного вісника» (https://bv.nbuv.gov.ua) та надсилати на електронну адресу: bibvisnyk@nbuv.gov.ua

З питань участі у проєкті та проведення спільних заходів звертайтеся до відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: завідувачка відділу Л. Дем'янюк; електронна пошта – internationalnbuv@ukr.net. Контактна особа – старша наукова співробітниця відділу Л. Прокопенко, +38(063)880-14-47, prokopenko@nbuv.gov.ua.

У межах підготовки до проєкту Бібліотека запрошує колег до 30 листопада 2026 р. заповнити коротку анкету, присвячену ІФЛА, щоб краще зрозуміти, наскільки українські бібліотечні фахівці знайомі з діяльністю цієї міжнародної організації та які питання, пов'язані з різними аспектами її

роботи, є найцікавішими й найактуальнішими. Це дасть змогу врахувати професійні інтереси, пропозиції та можливості потенційних учасників під час формування програми проєкту «2027 – рік ІФЛА у НБУВ» ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 16.10).***

***

Науковиця Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Вєркіна НАН України представила Україну на заході для нових наукових партнерів Інституту Лауе-Ланжевена у Франції.

Провідна наукова співробітниця Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Вєркіна НАН України доктор фізико-математичних наук В. Пашинська представила Україну на заході для нових наукових партнерів Інституту Лауе-Ланжевена (Institut Laue-Langevin, ILL), який відбувся 24–25 вересня 2026 р. в Греноблі (Франція).

Захід об'єднав 26 представників із 13 країн для ознайомлення з дослідницькими можливостями ILL та обговорення перспектив міжнародної наукової співпраці. Разом з В. Пашинською Україну представляв доктор О. Томчук, який працює в дослідницькому центрі ISIS Neutron and Muon Source (Велика Британія).

Під час зустрічі учасники ознайомилися з унікальною експериментальною інфраструктурою ILL, можливостями її використання для проведення наукових досліджень, розвитку інновацій та підготовки наукових кадрів.

У межах заходу відбулися ґрунтовні обговорення з керівництвом та партнерами ILL щодо доступу науковців до європейської дослідницької інфраструктури, створення регіональних партнерських консорціумів та конкретних кроків, які кожна країна може здійснити для налагодження офіційного партнерства з Інститутом.

Участь представниці НАН України у заході мала важливе значення для вивчення можливостей та налагодження нового наукового партнерства між Україною та ILL.

Довідково. Інститут Лауе-Ланжевена (Institut Laue-Langevin, ILL) – міжнародний дослідницький центр у Греноблі (Франція), який спеціалізується на нейтронних дослідженнях. Його експериментальна інфраструктура забезпечує науковцям доступ до надзвичайно інтенсивних потоків нейтронів та налічує близько 40 сучасних дослідницьких установок, які постійно вдосконалюються й модернізуються.

ILL надає дослідникам з різних країн доступ до своєї наукової інфраструктури та експертного досвіду для проведення експериментальних досліджень.

Щороку центр приймає близько 1400 дослідників із понад 40 країн. На його базі проводять понад 1000 експериментів, відібраних за результатами наукової експертизи.

ILL фінансується та управляється Францією, Німеччиною і Великою Британією та має ще 10 країн – наукових партнерів ***(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2026. – 15.10).***